

1. SOCIOEDUKACINĖS PAGALBOS VERTYBĖS IR PRINCIPAI

Justinas Sadauskas

Įvadas

Socioedukacinė veikla remiasi į turtingą vertybinį pagrindą. Socioedukacinės veiklos specialistai dirba su socialiai jautriomis ar pažeidžiamomis visuomenės grupėmis, dažnai negalinčiomis tinkamai sau atstovauti, todėl šiai veiklai keliami ypač aukšti etiniai reikalavimai. Skyriuje kviečiama reflektuoti asmeninių, visuomeninių, organizacinių ir profesinių vertybių raišką kasdienėje profesionalo veikloje. Aptariant asmenines vertybes atskleidžiamas asmeninių vertybių formimosi procesas, jų vaidmuo profesionalui bendraujant su išoriniu pasauliu, dalyvaujant sprendimų priėmimo procesuose. Analizuojant visuomenines vertybes siekiama skatinti kritiškai reflektuoti visuomeninių vertybių vaidmenį santykiuose su savimi ir paslaugų gavėjais, atliekamais situacijų vertinimais. Socioedukacinės pagalbos specialistai dažniausiai su savo paslaugų gavėjais sąveikauja konkrečioje organizacinėje aplinkoje. Skyriuje nagrinėjamos skirtingų socioedukacinę pagalbą teikiančių organizacijų vertybės ir jų realizavimas organizacijų etikos kodeksuose. Pateikiant profesines vertybes atskirai analizuojamos pedagogų ir socialinių darbuotojų vertybės ir profesinės veiklos etikos kodeksai. Atskiras dėmesys skiriamas išskirtinai socioedukacinėje veikloje svarbioms vertybėms – tokioms kaip asmens vertė ir orumas, socialinis teisingumas ir solidarumas.

1.1 Vertybių reikšmė socioedukacinės veiklos kontekste

„Dabartiniame lietuvių kalbos žodyne“ (n.d.) žodis *vertybė* aiškinamas kaip vertas, brangus daiktas arba dalykas. Žodžio prasmė iliustruojama vertų, brangių dalykų, tokių kaip brangakmeniai, brangieji metalai, auksinės ir sidabrinės monetos,

meno kaip nacionalinės vertybės, pavyzdžiais. Teigiama, kad vertė gėrybę paverčia vertybe. Skiriamos dvasinės ir materialinės vertybės. Materialinės vertybės yra tai, kas turi materialią formą ir gali būti apčiuopiama. Tai apima įvairius daiktus, turtą ir gėrybes, tokius kaip automobiliai, nekilnojamasis turtas, drabužiai, maistas ir t. t. O dvasinės vertybės yra neapčiuopiamos vertybės, tokios kaip asmens įsitikinimai, moralinės vertybės, žinių ir kultūros paveldas, idėjos ir kt. Tai yra abstraktūs dalykai, kurie negali būti apčiuopiami fiziškai, bet yra itin reikšmingi žmonių gyvenime ir yra vertinami.

Vertybės yra vienas iš pagrindinių bet kurios kultūros elementų, formuojančių individų asmeninių ir kolektyvinių tapatybių pagrindą, lemiantis žmonių kasdienį socialinį gyvenimą, socialinių institucijų formavimąsi, įsitvirtinimą ir veikimą, visuomenės raidą (Žiliukaitė ir kt., 2016). Mokslininkų teigimu, vertybės atsispindi žmonių kalboje, elgsenoje, pasirinkimuose. Žmonių vertybes atskleidžia jų siekiami tikslai, idealai, vertinamos savybės. Apie žmonių vertybes galima spręsti iš to, ką jie sako, kaip elgiasi ir kokiems dalykams teikia pirmenybę. Vienas iš galimų būdų pažinti žmonių vertybes yra atkreipti dėmesį į jų asmeninius tikslus ar idealus, t. y. į tai, kokias asmens savybes žmonės laiko svarbiausiomis ir norėtų išugdyti savo vaikams, kokie dalykai žmonėms yra reikšmingiausi šeimos gyvenime, darbe ar politiniame gyvenime. Taip pat apie žmonių vertybes galima spręsti ir iš to, kokį elgesį žmonės laiko tinkamu, pateisinamu, o kokį smerkia (Žiliukaitė ir kt., 2016). Vertybės skatina pasirinkti poziciją įvairiais gyvenimiškais ir profesiniais klausimais, yra lyginimo procesų pagrindas, atlieka motyvacines funkcijas, daro poveikį socialinei informacijai perdirbti ir suvokti (Rokeach cit. iš Vyšniauskienė ir Minkutė, 2008).

Viešojoje erdvėje sąvokos *vertybės* ir *etika* dažnai naudojamos kaip sinonimai, tačiau tai yra du skirtingi, bet susiję terminai. Vertybės reiškia idealus, tikslus, kurių asmuo, šeima, grupė, organizacija ar bendruomenė siekia. Jos nurodo, ką žmonės mano esant geru ar vertingu. Vertybės atspindi prioritetus ir pirmenybes.

Skirtingi žmonės gali turėti skirtingą vertybių hierarchiją, o susijusių vertybių rinkinys gali būti vadinamas vertybių sistema. O etika yra principų ir taisyklių sistema, nustatanti, koks elgesys yra tinkamas ir koks netinkamas. Skirtingi asmenys, šeimos, grupės, organizacijos ar bendruomenės gali deklaruoti arba laikytis skirtingų etikos principų. Idealiu atveju etikos taisyklės turėtų numatyti aiškias gaires, kaip žmonės turėtų elgtis, tačiau kartais susiduriama su dviem prieštaraujantiais principais ar taisyklėmis. Vertybės yra idealai arba prioritetai, o etika yra elgesio principai arba taisyklės, kuriomis remiantis turėtų būti vadovojamasi siekiant išsikeltų prioritetų ar idealų. Etika yra vertybių taikymas žmonių tarpusavio santykiams, todėl vertybės dažnai būna formalizuotos. Kai kuriose situacijose etikos taisyklės gali būti numanomos ir neformaliai vykdomos. Įstatymai taip pat grindžiami etika ir vertybėmis. Tačiau įstatymus galima apibrėžti kaip valstybės priimtas ir įgyvendinamas taisykles.

Profesinės vertybės atlieka lemiamą vaidmenį formuojant darbuotojų elgesį ir priimant sprendimus. Šios vertybės grindžiamos pagrindiniais profesijos principais ir yra skirtos vadovauti etiškai praktikai. Tiek socialinis darbas, tiek socialinė pedagogika yra vertybėmis grįstos profesijos. Profesinė etika – tai principai, kuriais vadovaujasi darbuotojai ar kiti specialistai, priimdami sprendimus, susijusius su jų profesine veikla. Socioedukacinės pagalbos specialistai kasdienėje veikloje susiduria su skirtingais žmonėmis, įvairiomis socialiai pažeidžiamomis ar jautriomis visuomenės grupėmis ir dažnai nuo jų darbo kokybės, sąžiningumo, asmeninių ir profesinių vertybių priklauso tolesnis pagalbos gavėjo gyvenimas (Ivanauskienė ir Varžinskienė, 2007).

Žmogus yra daugiadimensė būtybė: šeimos narys, visuomenės narys, organizacijos darbuotojas, profesijos atstovas (žr. 1.1 pav.). Kiekvienas vaidmuo asmenį sieja su tam tikromis vertybėmis ar jų sistemomis – asmeninėmis, visuomeninėmis, profesijos ar organizacijos kurioje dirba vertybėmis (Vyšniauskienė ir Minikutė, 2008).

1.1 pav. Socioeducacinio darbuotojo vaidmenis veikiančios vertybės (Vyšniauskienė ir Minkutė, 2008)

Pasak Barsky (2017), socioeducacinės pagalbos specialistų profesiniame gyvenime veikia jų asmeninės vertybės, laikysenos įsitikinimai, lemiantys jų profesinį elgesį, požiūrį į etinių dilemų sprendimą ir sprendimų priėmimą. Nors tikimasi, kad socioeducacinės pagalbos specialistai profesinėje veikloje bus neteisiantys ir nešališki, jie negali visiškai atriboti asmeninių vertybių nuo savo darbo. Todėl socioeducacinės pagalbos teikėjams svarbu pažinti asmenines vertybes ir tai, kaip jos gali paveikti jų santykį su paslaugų gavėjais. Profesionalai turėtų būti: reflektuojantys ir sąmoningi, nuolat reflektuojantys profesinę veiklą – tai kaip joje atsispindi asmeninės vertybės ir įsitikinimai; atviri išklaudyti ir mokytis iš įvairių požiūrių, pripažindami, kad jų pačių vertybės ne visada gali sutapti su paslaugų gavėjų ar kolegų vertybėmis.

Socioeducacinės pagalbos specialistai dirba skirtingose organizacijose su unikalia misija, vertybėmis, kurios sutampa arba ne visada sutampa su joje dirbančių asmenų profesinėmis ar asmeninėmis vertybėmis. Darbuotojai taip pat gali susidurti su konfliktais, kurie kyla dėl savo asmeninių vertybių ir organizacijos vertybių. Kai taip nutinka, socioeducacinės pagalbos specialistams gali tekti dalyvauti kolegialiuose etinių sprendimų priėmimo procesuose. Socioeducacinės pagalbos specialistai negyvena vakuume, tačiau, kaip ir jų paslaugų gavėjai, yra visuomenės

nariai, todėl turi reflektuoti visuomenėje egzistuojančias vertybes. Visuomenės vertybės atspindi visuomenės normas, įsitikinimus ir nuostatas, o šios vertybės gali atsispindėti įstatymuose, politikoje ir praktikoje ir galiausiai veikti paslaugų gavėjus. Socioedukacinės pagalbos specialistai privalo mesti iššūkį visuomenėje egzistuojančioms diskriminacinėms nuostatoms ir prisidėti prie asmens vertės ir orumo ir socialinio teisingumo puoselėjimo, žmogaus teisių gynimo. Socioedukacinės pagalbos profesionalui svarbu gerbti paslaugų gavėjo vertybes (jei jos nekelia žalos ar pavojaus kitiems), net jei jos skiriasi nuo specialisto asmeninių, profesinių ar organizacijos, kurioje profesionalas dirba, ar visuomenėje priimtinių vertybių. Negalima leisti, kad profesionalo ir paslaugų gavėjo vertybių skirtumai taptų trikdžiu pagalbos teikimo procese. Todėl labai svarbu yra apmąstyti ir suvokti, kaip skirtingos vertybės veikia darbo praktiką, santykius su paslaugų gavėjais. Galima daryti prielaidą, kad kuo asmeninės, visuomenės, organizacijos ir profesinės vertybės yra artimesnės savo turiniu, tuo didesnę pasitenkinimą savo profesinėje veikloje profesionalas patiria ir susiduria su mažiau konfliktinių situacijų. Tolimesniuose skyriuose atskirą dėmesį skirsime asmeninių, visuomeninių, organizacinių ir profesinių vertybių grupėms ir jų sąsajoms su pagalbos specialisto veikla.

Apibendrinant galima teigti, kad priimdamas sprendimus socioedukacinės pagalbos specialistas yra veikiamas asmeninių, visuomeninių, organizacinių ir profesinių vertybių, todėl svarbu šias vertybes reflektuoti, suvokti jų įtaką kasdien daromiems sprendimams.

1.1.1 Asmeninės vertybės ir etika

Vertybės – tai giliai puoselėjamos nuostatos arba idealai, kurių asmuo siekia. Pasak Practor (2014), kiekvienas asmens atliekamas sprendimas (*pvz., ką nors daryti ar nedaryti*) vienaip ar kitaip yra susijęs su asmens vertybėmis. Vertybėmis grindžiama asmens valia, pasirinkimai ir autonomija. Vadovaudamasis

vertybėmis žmogus sprendžia, kokie jo poreikiai, troškimai ar siekiai yra jam svarbūs, galiausiai asmeninės vertybės formuoja žmogaus elgseną.

Practor (2014) teigia, kad asmens elgseną įgyja vertę per kultūriškai sutartas socialines poelgių reikšmes (visuomenines vertybes, žr. kitą skyrių). O suasmenintos arba internalizuotos vertybės formuoja asmens identitetą, tapatybę ir savišaukimą. Iš vienos pusės, asmens identitetas, tapatybė yra kažkas pastovaus, iš kitos pusės, identitetas, tapatybė nuolat vystosi ir kuriasi nuolatiniame asmens vertybių ir kintančių aplinkybių ir kontekstų sąveikoje. Savybės ar bruožai, kurie, asmens manymu, yra svarbūs apibūdinant save, atspindi asmens vertybes. Vertybės, susiformavusios socialiniame intersubjektyviame kontekste, formuoja tai, kuo asmuo save laiko, kaip save apibrėžia, o tai savo ruožtu toliau formuoja asmens vertybes. Asmens vertybes veikia prigimtis, auklėjimas, kultūrinis, dvasinis, religinis kontekstas. Vertybės ir įsitikinimai daro vienas kitam abipusį poveikį. Už kiekvienos vertybės galima rasti tam tikrą įsitikinimą apie save, kitus ir pasaulį. Atitinkamai vertybės daro įtaką tam, kaip asmuo vertina save, kitus ir pasaulį.

Practor (2014) akcentuoja, kad asmens tapatybė taip pat susijusi su tuo, kaip asmuo suvokia save pagal įvairiausias gyvenime realizuojamus vaidmenis. Vaidmenys, kurie yra svarbiausi asmens tapatybei, gali liudyti ir asmens vertybes. Vertybės svarbios mezgant ir palaikant įvairius socialinius santykius, pvz.: *dažnai žmonės renkasi draugus, kurie yra panašūs į juos pačius*. Žmonės linkę dalytis bendromis vertybėmis arba tuo, kas jiems svarbu. Vertybės yra ne mažiau svarbios ir tada, kai draugiški santykiai nutrūksta, kai susiduriama su prieštaraujančiomis vertybėmis, arba kai vertybės nukreipia žmones skirtingomis kryptimis, tolinančiomis žmones vienas nuo kito (Practor, 2014).

Asmeninė etika – tai principai ir taisyklės, kuriomis žmonės vadovaujasi asmeniniame gyvenime, atlikdami tėvų, šeimos narių, draugų, kaimynų, piliečių ir kitokius vaidmenis. Kartais darbuotojams gali kilti konfliktas tarp savo asmeninės moralės ir profesinės etikos. Taigi tai, kas gali būtų etiškai tinkama darbuotojo

privačiame gyvenime, nėra etiškai tinkama jo profesiniame vaidmenyje.

Suvokęs savo vertybes darbuotojas gali geriau suprasti kitų žmonių vertybes. Kai kitų žmonių vertybės yra panašios į mūsų pačių, palyginti lengva suprasti ir parodyti pagarbą jų vertybėms. Kai kitų vertybės prieštarauja mūsų vertybėms, turime atsisipirti pagundai teisti ar smerkti jų vertybes. Barsky (2017) teigimu, asmeninės vertybės nėra nei teisingos, nei neteisingos, todėl nereikėtų reikalauti, kad žmonės įrodinėtų savo vertybių teisingumą. Jos yra tokios kokios yra, o socioeducacinio darbo etika sako, kad reikia gerbti visus žmones, nepriklausomai nuo to, ar jų vertybės panašios į mūsų vertybes. Priskyrimo teorija rodo, kad žmonės yra linkę priskirti teigiamus mintis ir jausmus žmonėms, kuriems pritaria, o neigiamas mintis ir jausmus žmonėms, su kuriais jie nesutinka (Barsky, 2017).

Apibendrinant galima teigti, kad mūsų vertybės lemia mūsų sąveiką su pačiais savimi, kitais žmonėmis, pasauliu ir yra pamatinės priimančios sprendimus dėl to, kaip gyvename ir ko siekiame.

1.1.2 Visuomeninės vertybės

Socioeducacinės pagalbos specialistas yra visuomenės narys ir sykiu tam tikros epochos ir kultūros atstovas. Kaip visuomenės narys socioeducacinės pagalbos specialistas yra veikiamas visuomeninių vertybių. Visuomeninėmis vertybėmis įprastai laikoma tai, kas išreiškia bendrus konkrečios visuomenės ar didžiosios jos dalies interesus (Limantė, 2015). Visuomeninės vertybės analizuojamos tarptautiniuose tyrimo projektuose „Europos vertybių tyrimas“ (angl. *European Values Study*) ir „Pasaulio vertybių tyrimas“ (angl. *World Values Surveys*). Pasaulio vertybių tyrimais daug metų įrodinėta, kad žmonių įsitikinimai yra labai svarbūs ekonominiam vystymuisi, demokratinėms institucijoms atsiradimui ir klestėjimui, lyčių lygybės didėjimui ir veiksmingam visuomenės valdymui (World Values Survey, n.d.).

XX a. septintojo dešimtmečio pabaigoje mokslininkų grupė inicijavo Europos

vertybių tyrimą (European Values Study, n.d.). Mokslininkai siekė iširti moralines ir socialines vertybes, kuriomis grindžiamos Europos socialinės ir politinės institucijos, valdymo elgesys. Buvo keliami tokie klausimai: Ar europiečiams būdingos bendros vertybės? Ar vertybės Europoje keičiasi, o jei taip, tai kokiomis kryptimis? Ar krikščioniškosios vertybės ir toliau persmelkia Europos gyvenimą ir kultūrą? ir t. t. Mokslininkų teigimu (Fotev, 2022), šiuolaikinėje Europoje veikiančios vertybės turi dvejopą genealogiją – pamatinės vertybės, kurių tėvynė yra Europa, ir vertybės, atsineštos iš kitų kultūrų ir civilizacijų. Heterogeniškos vertybės visada sukelia latentinę arba akivaizdžią įtampą ir konfliktus, tačiau jos yra Europos klestėjimo pagrindas. Europai per pastaruosius 3–4 dešimtmečius išgyvenant precedento neturinčius neramumus išryškėja aštrūs vertybiniai konfliktai, kuriuose sunku rasti pusiausvyrą tarp vienybės ir įvairovės. Vertybių perkainojimas lemia socialines permainas. Vertybių perorientavimas fiksuojamas Europos vertybių tyrimų longitudinaliais duomenimis apie šeimą ir santuoką, dėl naujų šeimos gyvenimo formų (nesusituokusios šeimos), dėl nacionalinio ir etninio tapatumo, religinių konfesijų santykių ir kt. Imigrantų bangos tikrina pagrindines Europos vertybes.

Visuomenės vertybės gali būti įspraustos į įstatymų rėmus ir išreikštos teisėmis, jos apima tokius dalykus kaip socialinė moralė, o demokratinėse visuomenėse – daug fundamentalių demokratiškas principų, tokių kaip kalbos laisvė ir teisingumas (Butėnas, 2015). Vis dėlto derėtų prisiminti, kad įstatymus ir poįstatyminius dokumentus rengia ir tvirtina žmonės, neišvengiantys subjektyvaus požiūrio (Targamadžė, 2017).

Dėl Europos kultūrinio, religinio ir humanistinio paveldo susiformavo visuotinės vertybės, kurias sudaro neliečiamos ir prigimtinės žmogaus teisės, taip pat laisvė, demokratija, lygybė ir teisinė valstybė (Europos Sąjungos sutartis, 2016). Europos Sąjunga yra grindžiama tokiomis vertybėmis: pagarba žmogaus orumui, laisve, demokratija, lygybe, teisine valstybe ir pagarba žmogaus teisėms,

įtraukiant mažumoms priklausančių asmenų teises. Socialinės įtraukties puoselėjimas ir kova su skurdu yra pagrindinės europinės gyvensenos vertybės, dėl kurių iškeliamas tikslas – teisinga, įtrauki ir daug galimybių suteikianti aplinka (Europos socialinių teisių ramsčio veiksmų planas, 2021). Skiriamos dvidešimt esminių Europos socialinių teisių, kurių užtikrinimas tampa Europos socialinės politikos siekiniu: švietimas, mokymas ir mokymasis visą gyvenimą; lyčių lygybė; lygios galimybės; aktyvus užimtumo rėmimas; saugus ir lankstus užimtumas; darbo užmokestis; informavimas apie įdarbinimo sąlygas ir apsauga atleidimo atveju; socialinis dialogas ir darbuotojų įtraukimas; profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyra; sveika, saugi ir pritaikyta darbo aplinka ir duomenų apsauga; vaikų priežiūra ir parama vaikams; socialinė apsauga; bedarbio pašalpos; minimalios pajamos; senatvės pajamos ir pensijos; sveikatos priežiūra; neįgaliųjų įtrauktis; ilgalaikė priežiūra; būstas ir parama benamiams; galimybė naudotis pagrindinėmis paslaugomis (Europos socialinių teisių ramsčio veiksmų planas, 2021).

Profesinėje veikloje tiek socialinis darbuotojas, tiek socialinis pedagogas gali susidurti su asmenimis, kurie dėl vienu ar kitu priežasčių yra nutolę nuo visuomeninių vertybių ir savo elgsena iškreipta iš visuomenėje įprastų elgsenos modelių. Dirbant su asmeniu, kurio elgsena neatitinka visuomenėje priimtų standartų, pagalbos specialistui svarbu suvokti, kad dalis visuomeninių vertybių yra kintančios ir jokia būdu neturėtų būti primestos visiems asmenims.

Lietuvos visuomenėje vyksta tam tikri vertybiniai pokyčiai, lemiantys elgesio modelių kitimą: didėja kohabitacijos mastai, kyla pirmųjų santuokų ir gimdymų amžius, o šeimose mažėja vaikų skaičius (Žiliukaitė ir kt., 2016). Nepaisant tam tikrų visuomenėje egzistuojančių tendencijų dalis žmonių kuria šeimą ir vaikų susilaukia ankstyvame amžiuje, renkasi turėti daugiau vaikų ir t. t. Šiuolaikiniame Vakarų pasaulyje vykstantis persiorientavimas nuo saugumo link savirealizacijos vertybių darbo srityje atsiskleidžia kaip besikeičianti darbo motyvacija. Anksčiau darbas buvo vertinamas kaip būdas užsidirbti, tačiau ilgainiui, augant ekonomikai

ir didėjant saugumui, žmonės pradėjo sieti savo darbą su asmenybės tobulėjimu, augimu ir siekiu pasiekti savo potencialą (Žiliukaitė ir kt., 2016). Lietuvos visuomenėje paplitęs religinis individualizmas, kuriam būdingas tikėjimo ir gyvenimo atskyrimas, kai religija netampa svarbiu veiksniu žmonių gyvenime (Žiliukaitė ir kt., 2016). Vis dėlto savo darbo praktikoje socioeducacinės pagalbos specialistas sutiks ir asmenų, kurie savo gyvenimą ir daromus pasirinkimus grįs išimtinai religinėmis vertybėmis. Lietuva yra šalis, kurioje pilietinė visuomenė yra viena iš silpniausių Europos Sąjungoje. Šios padėties priežastis galima paaiškinti ne tik socialinės ekonominės raidos veiksniais, bet ir šalies kultūriniais ypatumais. Visuomenėje nėra tinkamai vertinamos tam tikros asmenybės savybės, kurios yra svarbios žmonių bendravimui ir bendradarbiavimui, o dėmesys skiriamas individų nepriklausomybei nuo kitų ir savybėms, kurios nesuteikia palankaus konteksto pilietinės visuomenės stiprėjimui ir bendruomeninei veiklai (Žiliukaitė ir kt., 2016). Tačiau tiek socialiniame darbe, tiek socialinėje pedagogikoje solidarumo, bendruomeniškumo ugdymas ir solidarumo skatinimas yra vertinami kaip profesionalo veiklos siekiamybė.

Darbuotojai, teikiantys socioeducacinę pagalbą, turėtų demonstruoti sąmo-ningumą ir kultūrinį nuolankumą įsitraukdami į kritinę savirefleksiją (suprasdami savo šališkumą ir įsitraukdami į savikorekciją); pripažindami paslaugų gavėjus kaip savo kultūros ekspertus; įsipareigodami mokytis visą gyvenimą; organizacijose turėtų būti skatinamas kultūrinis nuolankumas (NASW, 2021).

Būdamas visuomenės narys, socioeducacinės pagalbos specialistas yra veikiamas visuomenės vertybių, kurios paprastai atstovauja bendriems tam tikros visuomenės ar reikšmingos jos dalies interesams ar požiūriams. Vertybės laikui bėgant kinta, o jų perkainojimas lemia socialinius pokyčius, kuriuos galima pastebėti įvairiose gyvenimo srityse, pavyzdžiui, šeimoje ir santuokoje, nacionalinėje ir etninėje tapatybėje, religiniuose santykiuose ir pan. Socioeducacinės pagalbos specialistai turi kritiškai ir jautriai reflektuoti visuomeninių vertybių raišką jų santykiyje su paslaugų gavėju.

1.1.3 Organizacinės vertybės ir etikos kodeksai

Socioedukacinės pagalbos specialistai savo profesines funkcijas vykdo konkrečiose organizacijose, t. y. socialinių paslaugų teikimo arba ugdymo institucijose, biudžetinėse arba nevyriausybinėse organizacijose. Profesiniame kontekste tikimasi, kad visuomenei atskaitingi socioedukacinė pagalbos specialistai laikysis tiek profesinės etikos, tiek įdarbinančios organizacijos nustatytų elgesio standartų. Socioedukacinės pagalbos specialistai turi reflektuoti, kaip jų asmeninės ir profesinės vertybės dera su organizacijos, kurioje jie dirba, vertybėmis. Vertybių atitikimas tarp asmens ir organizacijos padeda išlaikyti prisitaikančią darbo jėgą, skatina darbuotojų įsitraukimą ir mažina darbuotojų kaitą (Šulcaitė ir Korsakienė, 2019). Pasak Vyšniauskienės ir Minkutės (2008), vieni darbuotojai stipriai susitapatina su organizacija, kurioje dirba, visada yra ištikimi jos nurodymams ir taisyklėms. Kiti laikosi organizacijos vadovybės reikalavimų, taisyklių, nes jaučiasi atsakingi organizacijai ir mano, kad ji gali padėti sprendžiant kliento problemas. Trečia socialiniu darbuotojų grupė jaučiasi įsipareigojusi patenkinti organizacijos vadovybės lūkesčius, todėl laikosi organizacijos reikalavimų, normų, nors nemano, kad jie gali padėti sprendžiant kliento problemas. Nepaisant šių skirtumų visiems socioedukacinės srities darbuotojams būdinga didesnė ar mažesnė jų kaip organizacijos darbuotojų atsakomybė. Iš specialistų tikimasi, kad jie laikysis vidinių reglamentų ir protokolų, kuriais siekiama standartizuoti paslaugų teikimą, užtikrinti nuoseklumą ir teisingumą. Reikalavimai laikytis vertinimų, sprendimų pagrindimo ir praktikos dokumentavimo reikalavimų yra įprasti siekiant viešosios atskaitomybės, nes organizacijos dažnai finansuojamos iš mokesčių mokėtojų įnašų, todėl yra viešai kontroliuojamos (McAuliffe, 2012).

Dažniausiai socioedukacines paslaugas teikiančių organizacijų misija neatsiejama nuo asmens vertės ir orumo gynimo, socialinio teisingumo siekio, žmogaus teisių įgyvendinimo, įtraukties skatinimo, pagarbos įvairovei ir skirtumams

puoselėjimo. Kai organizacijos, kurioje dirba socioeducacinių paslaugų teikėjas, misija yra artima profesionalo profesijos misijai, darbuotojams yra paprasčiau prisitaikyti prie organizacijos kultūros. Tačiau jei organizacijos misija labiau orientuota į ekonominius siekius, rezultatyvumą, produktyvumą, socioeducacinių paslaugų teikėjai dažniau susidurs su vidiniais konfliktais.

Dažniausiai socioeducacinių paslaugų srityje dirbančių asmenų vertybinės nuostatos bus grindžiamos įsipareigojimu „nepakenkti“ ir su tuo susijusiu įsipareigojimu laikytis etikos principų: autonomijos, konfidencialumo ir privatumo, profesinio vientisumo, pagarbos žmogui ir pareigos rūpintis (McAuliffe, 2012). Nepaisant to, net ir panašiai mąstančių specialistų nuomonės visada gali skirtis dėl to, kokios vertybės turėtų būti svarbiausios, ypač kai iškyla etinių dilemų, kurios kvestionuoja asmenines vertybes. Tam, kad būtų galima išnagrinėti visas profesines vertybes ir nuomones, taip pat ir tas, kurios yra labiau asmeninės, ir pasiekti abiem pusėms priimtina poziciją, tampa svarbūs patikimi organizaciniai etinių sprendimų priėmimo procesai. Pasak Burke (2012), ekonominės, politinės, teisinės ir religinės sistemos, kuriose veikia konkreti organizacija, nustato tam tikras ribas, su kuriomis organizacijos turi skaitytis. Kiek organizacija skatina etišką praktiką, priklauso nuo to, kaip organizacijos vidaus sistemos, politika ir kultūra padeda kurti aplinką, kurioje galima diskutuoti apie vertybes ir etiką. Tam reikalinga organizacijos kultūra, kurioje etikos ir praktikos kodeksai yra dinamiški dokumentai, kurie nėra naudojami gynybinei praktikai palaikyti, bet naudojami kartu su kitomis strategijomis siekiant plėtoti ir palaikyti etišką praktiką. Įsipareigojimas keisti praktiką reikalauja drąsos ir pasirengimo mesti iššūkį.

Barsky (2017) teigimu, darbuotojai turėtų atkreipti dėmesį į paramos ir streso šaltinius, susijusius su priimamais etiniais sprendimais. Iškilus etiniams klausimams darbuotojas bus linkęs konsultuotis su palaikančiu ir į konstruktyvių sprendimų paiešką linkusiu vadovu, o jei vadovas nepritaria, darbuotojas gali bandyti nuslėpti etines problemas. Dažnai vadovui tenka lemiamas vaidmuo tolesniame

etiškos praktikos plėtojimo ir palaikymo procese.

Organizacijos susikuria etikos kodeksus, kuriuose nustato profesinės etikos pagrindines nuostatas ir principus, įvardija etikos normas, kurių laikosi darbuotojai. Etikos kodekso paskirtis – apibrėžti organizacijos vertybes, darbuotojų profesinės etikos ir elgesio principus, taip pat jų taikymą darbinėje veikloje – bendraujant su paslaugų gavėjais ir partneriais, kolegomis, darbdaviais, visuomene ir stiprinti teigiamą organizacijos įvaizdį, visuomenės pasitikėjimą organizacijos veikla. Kodekso taikymo tikslas – ugdyti ir stiprinti darbuotojų atsakomybę už savo veiksmus ir elgesį, padėti formuoti darbuotojų dorovinėms vertybėms, užtikrinti kūrybingą, geranorišką darbo aplinką, ugdyti pagarbą vienas kitam, paslaugų gavėjams, organizacijos veiklą finansuojančioms ir kontroliuojančioms įstaigoms, institucijoms ir jų darbuotojams, užkirsti kelią korupcijai (Klaipėdos miesto socialinės paramos centro darbuotojų etikos kodeksas, 2020). Organizacijos vadovų ir darbuotojų vaidmuo kuriant etišką organizaciją yra labai reikšmingas. Socioedukacinės pagalbos organizacijose turėtų būti sukuriamos prielaidos pagalbos specialistui su paslaugų gavėjais kurti pasitikėjimu grįstus, palaikančius ir įgalinančius santykius. Dažnai organizacijos stengiasi viešai deklaruoti vertybes, kuriomis grindžia savo veiklą.

Organizacijų vertybės išsako tai, ko organizacijos siekia, kokiais principais grindžia savo veiklą. Organizacijų vertybės reflektuoja pagrindinius darbo su tam tikra paslaugų gavėjų grupe iššūkius ir bando juos atliepti.

Vilniaus socialinis klubas (n.d.) – nevyriausybinė organizacija, teikianti ugdomąją-socialinę pagalbą vaikams ir jaunimui, esminėmis savo vertybėmis įvardija:

- 1) orientaciją į poreikius. *Stebi aplinką ir save. Klausia, ar tai, ką darome, yra reikalinga žmonėms, su kuriais dirbama?*
- 2) santykį. *Siekia visų veiklų metu kurti atvirą, tiesų ir pagarbų santykį su žmonėmis. Tiki, kad santykis augina, ir žino, kad tokiam santykiui rasti reikia laiko;*

- 3) profesionalų veikimą. *Rūpinasi vykdomų veiklų kokybe, darbuotojų ir savanorių kompetencija;*
- 4) bendradarbiavimą. *Sąmoningai renkasi veikti ne vieni, nes siekia sisteminių ir giluminių pokyčių žmonių gyvenime.*

O BĮ dienos centras „Šviesa“ (n.d.), teikiantis socialinės globos paslaugas asmenims, turintiems vidutinę ir sunkią proto ir kompleksinę negalią, išskiria šias esmines vertybes:

- a) pagarba;
- b) unikalumas;
- c) lygios galimybės;
- d) apsisprendimo teisė;
- e) galios ir potencialas;
- f) visavertis dalyvavimas;
- g) atvirumas visuomenei;
- h) kokybė;
- i) atsakingumas;
- j) kūrybiškumas;
- k) profesionalumas.

Anykščių socialinės globos namų, teikiančių socialinės globos paslaugas suaugusiems asmenims su psichine negalia ir senyvo amžiaus asmenims, etikos kodekse (2019) išskirtos vertybės:

1. Geras mikroklimatas / atmosfera. Pagarbiai bendraujame ir dalykiškai bendradarbiaujame, teikdami paslaugas veikiame kartu, kaip komanda. Esame atviri, draugiški ir paslaugūs. Kuriame atvirą, vidinę ramybę, pasitikėjimą ir partnerystę paremtą darbinę aplinką.
2. Gyvenimo kokybė. Įstaigos siekis – laimingas, besišypsantis gyventojas. Vertiname ir gerbiame globos namų gyventojus, rūpinamės jų gyvenimo kokybe, pažanga ir tobulėjimu. Gebame įsijausti į kito padėtį, emocinę būseną, tiesiogiai suprasti kito jausmų kokybę.
3. Profesionalumas.
4. Nuolatinis tobulėjimas.

5. Socialinės atsakomybės ir tvarumo puoselėjimas, inovacijos.

Vilniaus arkivyskupijos „Caritas“ (n.d.) esmine vertybe įvardija pagarbą sunkumus patiriančio ar kenčiančio asmens orumui. Vertybė realizuojama šiais principais:

- a) asmenišku artumu – pasirinkimu būti arti žmonių jų kančios ir atskirties situacijose, ypač ten, kur žmonės yra vieniši. Artumas pasireiškia atjautos bei įsijautimo ir asmeniško dalijimosi nuostata;
- b) lygiavertišku ir abipusišku santykiu, skatinančiu asmens vertingumo ir jo stipriųjų pusių raišką, sudarančiu galimybę teikti tarpusavio pagalbą ir atsakingai dalyvauti;
- c) įgalinimu, išlaisvinimu: visos „Carito“ darbuotojų ir savanorių pastangos turi būti skirtos padėti kitam žmogui tapti savarankiškesniam ir pajėgesniam užmezgant asmeninius ir bendruomeninius ryšius, taip pat oriai ir atsakingai dalyvauti Bažnyčios ir visuomenės gyvenime.

Vilniaus miesto socialinių paslaugų centro etikos kodekse (2018) įvardytos vertybės:

- a) profesionalumas – siekiama kompetentingai atlikti darbą, kelti profesinę kvalifikaciją;
- b) pagarba įstatymui – pripažįstama teisės aktų viršenybė;
- c) pagarba žmogui, jo teisėms ir laisvėms – reiškia pagarba žmogaus teisėms ir orumui, kalba, veiksmais ar siūlomais sprendimais netoleruojama atskirų asmenų ar visuomenės grupių diskriminacija dėl lyties, seksualinės orientacijos, amžiaus, rasės, religijos, odos spalvos, tautybės, šeiminės padėties;
- d) atsakingumas – prisiimama atsakomybė už priimtus sprendimus;
- e) paslaugumas – geranoriškumas, mandagumas, operatyvumas;
- f) novatoriškumas – noras tobulėti, kurti ir diegti naujoves, drąsa priimti iššūkius;
- g) skaidrumas – atviras ir sąžiningas veikimas;
- h) efektyvumas – siekis užtikrinti, kad tikslai būtų pasiekti efektyviausiu būdu, mažiausiomis sąnaudomis.

Etikos kodeksai ne tik apibrėžia organizacijos vertybes, darbuotojų profesinės etikos ir elgesio principus, bet ir jų taikymą darbinėje veikloje. Vilniaus miesto socialinių paslaugų centro etikos kodekse (2018) išskirti darbuotojų veiklos principai su paslaugų gavėjais ir partneriais (*kitomis institucijomis, nevyriausybinėmis organizacijomis*); su bendradarbiais; su vadovais; išskirti vadovų veiklos principai; darbuotojų ir vadovų veiklos principai su visuomene.

BĮ Valakampių socialinių paslaugų namų etikos kodeksas (2019) reglamentuoja darbuotojų elgesį su: gyventojais; gyventojų artimaisiais; kolegomis; administracija. Taip pat jame apibrėžtas administracijos elgesys su darbuotojais; darbuotojų ir administracijos santykiai su visuomene; dovanų priėmimas.

Socioedukacinės pagalbos specialistai turi reflektuoti, kaip jų asmeninės ir profesinės vertybės dera su organizacijos, kurioje jie dirba, vertybėmis. Organizacijų vertybės yra įkūnijamos organizacijų etikos kodeksuose. Jose reflektuojami pagrindiniai darbo su tam tikra paslaugų gavėjų grupe iššūkiai ir bandoma juos atliepti.

1.1.4 Profesinės vertybės ir profesinės etikos kodeksai

Tiek socialinės pedagogikos, tiek socialinio darbo profesijų misija grindžiama esminėmis profesinėmis vertybėmis. Šios esminės profesinės vertybės ir principai yra įvardijami profesiniuose etikos kodeksuose. Kai kuriose šalyse etikos kodeksai yra parengti ir priimti vyriausybės lygmeniu, tačiau kai kuriose šalyse juos rengia profesinės organizacijos. Etikos kodeksai – tai priemonės, kuriose suformuluoti teigiami etikos principai, pateikiamos konkrečios gairės dėl elgesio ir praktikos, kurios tikimasi (Golubeva ir Kaniūš, 2017).

Skiriami šie profesinės etikos kodeksų tikslai (NASW, 2021):

- a) nurodyti pagrindinės vertybės, kuriomis grindžiama profesijos misija;
- b) apibendrinti etikos principus, kurie atspindinčius pagrindines profesijos vertybes ir nustato konkrečius etikos standartus, kuriais turėtų būti vadovaujama profesinėje praktikoje;

- c) padėti profesionalams nustatyti svarbias aplinkybes, kai kyla profesinių įsipareigojimų konfliktas arba etinių neaiškumų;
- d) kodekse pateikiami etikos standartai, kurių laikydamosi visuomenė gali reikalauti profesijos atstovų atsakomybės;
- e) kodeksas socializuoja naujai į šią sritį atvykusius specialistus, supažindina juos su profesijos misija, vertybėmis, etiniais principais ir etiniais standartais, taip pat skatina visus specialistus užsiimti savipriežiūra, nuolatinio mokymusi ir kita veikla, užtikrinančia jų įsipareigojimą laikytis tų pačių pagrindinių profesijos bruožų;
- f) kodekse suformuluoti standartai, kuriais profesija pati gali naudotis vertindama, ar profesionalai elgiasi neetiškai.

Pasak Vyšniauskienės ir Minkutės (2008), pagrindinis etikos kodekso tikslas yra orientuotas į praktiką, t. y. padėti žmonėms padaryti tai, ko iš jų tikimasi, kai jie atlieka konkretų vaidmenį ar funkciją. Etikos kodeksai padeda stiprinti profesionalumo ir atsakomybės principus, ypač šalyse, kuriose jie remiasi jau egzistuojančia stipria profesine kultūra. Etikos kodeksai gali būti vertinami kaip viena iš priemonių ugdant profesinę kultūrą.

Vyšniauskienė ir Minkutė (2008) išskiria pirminius ir antrinius etikos kodeksų tikslus:

- a) pirminiai tikslai: *sumažinti neetiško elgesio raiškos galimybę; aiškiai nubrėžti atsakomybės ribas; skatinti etines darbuotojų orientacijas; atlikti moralinio švietimo funkcijas; drausminti profesijos ar organizacijos atstovus; padėti priimti sprendimus; didinti visuomenės pasitikėjimą.*
- b) antriniai tikslai: *gerinti visuomenei profesijos įvaizdį; ugdyti organizacijos etiką.*

Etikos kodeksai skiriasi savo išsamumu, priklausomybės nuo sankcijų laipsniu ir profesijos atstovų dalyvavimo juos rengiant, įgyvendinant ir peržiūrint mastu. Pavyzdžiui, JAV socialinių darbuotojų etikos kodeksas susideda iš (NASW, 2021):

- a) preambulės, kurioje apibendrinama profesijos misija ir pagrindinės vertybės;

- b) įžangos, kurioje apžvelgiamos pagrindinės kodekso funkcijos ir pateikiamos trumpos gairės, kaip spręsti etinius klausimus ar dilemas socialinio darbo praktikoje;
- c) bendrų etinių principų, kurie pagrįsti pagrindinėmis socialinio darbo vertybėmis ir kuriais grindžiama socialinio darbo praktika, pristatymo;
- d) konkrečių etikos standartų, kuriais vadovaujamos kasdienio darbo praktikoje ir kuriais remiantis priimami sprendimai, išaiškinimo.

Etiniai standartai apima socialinio darbuotojo atsakomybę:

- paslaugų gavėjams (detalizuojant standartą analizuojamos tokios temos: *įsipareigojimas klientams; klientų teisė į apsisprendimą; informuotas sutikimas; kompetencija; interesų konfliktai; privatumas ir konfidencialumas; galimybė susipažinti su įrašais; seksualiniai santykiai; fizinis kontaktas; įžeidžianti ar žeminanti kalba; apmokėjimas už paslaugas; paslaugų teikimo nutraukimas; siuntimas dėl paslaugų*);
- kolegoms (detalizuojant standartą analizuojamos tokios temos: *pagarba; konfidencialumas; tarpdisciplininis bendradarbiavimas; ginčai, susiję su kolegomis; konsultavimasis; seksualiniai santykiai; seksualinis priekabiavimas; nekompetencija; neetiškas kolegų elgesys*);
- darbo aplinkoje (detalizuojant standartą analizuojamos tokios temos: *supervizija ir konsultavimas; studentų praktikos organizavimas; veiklos vertinimas; klientų įrašai; apmokėjimas už paslaugas; klientų perdavimas; administravimas; tęstinis mokymas ir personalo tobulinimas; įsipareigojimai darbdaviams; darbo ir vadovybės ginčai*);
- kaip profesionalo (detalizuojant standartą analizuojamos tokios temos: *kompetencija; diskriminacija; privatus elgesys; nesąžiningumas, sukčiavimas ir apgaulė; neveiknumas; klaidingas informacijos pateikimas; prašymai; kitų asmenų nuopelnų pripažinimas*);
- socialinio darbo profesijai (detalizuojant standartą analizuojamos tokios temos: *sąžiningumas; vertinimas ir moksliniai tyrimai*);
- visuomenei (detalizuojant standartą analizuojamos tokios temos: *socialinė gerovė; visuomenės dalyvavimas; vaidmuo ekstremaliose situacijose; socialinė ir politinė veikla*).

Lietuvos Socialinių paslaugų srities darbuotojų etikos kodeksas (2023) apibrėžia:

- socialinių paslaugų srities darbuotojų profesinio elgesio etikos principus;
- socialinių darbuotojų profesinės etikos principus;
- socialinių paslaugų srities darbuotojų etinę atsakomybę socialinių paslaugų gavėjams;
- socialinių paslaugų srities darbuotojų etinius santykius su kolegomis ir kitais specialistais;
- socialinių paslaugų srities darbuotojų ir jų darbdavių profesinius santykius;
- socialinių paslaugų srities darbuotojų etinę atsakomybę savo profesinei veiklai;
- socialinių paslaugų srities darbuotojų profesines kompetencijas.

Profesinės etikos kodeksai išreiškia profesijos vertybes ir principus. Daugiau ar mažiau juose taip pat gali būti konkrečių taisyklių, pagrįstų vertybėmis ir principais. Idealiu atveju šios vertybės ir principai nustatomi taip, kad pati profesija galėtų juos apibrėžti ir jaustųsi tikra kodekso savininke. Etikos kodeksas yra „gyvas“ dokumentas, „reaguojantis“ į socialinius pokyčius, juo siekiama atliepti profesijos poreikius. Kartais visuomenės pokyčiai reikalauja aiškesnės formuluotės arba kitokio būdo akcentuoti darbuotojų etines pareigas. Geras pavyzdys yra Jungtinių Amerikos Valstijų nacionalinės socialinių darbuotojų asociacijos etikos kodeksas (NASW, 2021), kuris 2021 metais, reaguojant į COVID-19 pandemijos sukeltus iššūkius, buvo papildytas etiniais reikalavimais darbuotojams rūpintis savimi, atsakingai ir kompetentingai naudoti skaitmenines technologijas. Iki pakeitimų etikos kodekse nebuvo aiškių nuorodų į profesionalo rūpestį savimi. Iki 2021 metais vykusios peržiūros etikos kodekse buvo įtvirtinta nuostata dėl darbuotojo pareigos užtikrinti, kad asmeninės problemos ir sutrikimai netrukdytų dirbti su klientais. Darbuotojai, susidūrę su asmeninėmis problemomis, psichologiniais sunkumais, teisinėmis problemomis, piktnaudžiavimu narkotinėmis medžiagomis ar psichikos sveikatos problemomis, galinčiomis trukdyti jų darbui,

buvo skatinami kreiptis profesionalios pagalbos, koreguoti darbo krūvį, nutraukti praktiką ar imtis bet kokių kitų veiksmų, būtinų klientams ar kitiems asmenims apsaugoti. Visas dėmesys buvo sutelktas į asmeninių problemų sprendimą joms iškilus, o ne į aktyvų ar prevencinį veikimą siekiant užbėgti joms už akių. Taip pat socialiniai darbuotojai buvo įpareigoti, kad neliktų abejingi pastebėję, jog jų kolegos susiduria su sunkumais, trukdančiais jiems tinkamai atlikti profesines pareigas. Taigi nuo 2021 metų etikos kodeksas buvo papildytas reikalavimu darbuotojams rūpintis savimi. Etikos kodekse teigiama, kad profesinė savipriežiūra yra itin reikalinga kompetentingai ir etiškai socialinio darbo praktikai. Profesiniai reikalavimai, sudėtinga darbo aplinka ir traumų poveikis nulemia, kad socialiniai darbuotojai palaikytų asmeninę ir profesinę sveikatą, saugumą ir sąžiningumą. O socialinio darbo organizacijos, agentūros ir švietimo įstaigos raginamos skatinti organizacinę politiką, praktiką ir medžiagą, padedančią socialiniams darbuotojams rūpintis savimi. COVID-19 pandemijos nulemti apribojimai tapo nemenku iššūkiu daugeliui į tiesioginį santykį su paslaugų gavėju orientuotų profesijų. Siekdami išlaikyti santykį su paslaugų gavėjais ir toliau teikti jiems paslaugas, darbuotojai buvo priversti pasitelkti informacines technologijas. Reaguojant į technologijų taikymo paplitimą etikos kodeksas buvo papildytas reikalavimais darbuotojams, naudojančioms technologijas, įsitikinti, kad jie turi reikiamų žinių ir įgūdžių, kad galėtų kompetentingai teikti tokias paslaugas. Šios žinios ir įgūdžiai apima supratimą apie ypatingus bendravimo iššūkius naudojant technologijas ir gebėjimą įgyvendinti strategijas šiems iššūkiams spręsti (NASW, 2021). Taip pat atsirado reikalavimas darbuotojams, savo darbo praktikoje naudojančioms skaitmenines technologijas, žinoti kultūrinius ir socialinius, taip pat ekonominius paslaugų gavėjų skirtumus, apie jų galimybes naudotis skaitmeninėmis technologijomis ir t. t.

1.1.4.1 Pedagogų vertybės ir profesinės veiklos etikos kodeksai

Kai kuriose šalyse pedagogų etikos kodeksai yra rengiami ir priimami vyriausybės lygmeniu, kitose šalyse kodeksus rengia ir priima pedagogų profesinė sąjunga. Tačiau net jeigu etikos kodeksą priima konkreti profesinė sąjunga, kodeksas vis tiek gali būti privalomas visiems mokytojams, jei atitinkama institucija turi teisę registruoti mokytojus arba gali inicijuoti drausmines priemones prieš mokytojus, pažeidusius kodeksą (kaip, pavyzdžiui, Airijoje ir Jungtinėje Karalystėje). Vyriausybės institucijų priimtų elgesio ir (arba) etikos kodeksų teisinis pagrindas įvairiose šalyse skiriasi ir gali suteikti kodeksams įstatymo statusą, reglamento ar kitokio teisinio dokumento statusą. Įgyvendinimo politinė sistema, stebėseną ir galimos drausminės priemonės, grindžiamos kodeksu, labai skiriasi įvairiose šalyse.

Golubeva ir Kaniš (2017) nurodo, kad etikos kodeksuose įtvirtintos mokytojo profesijos vertybės ir principai įvairiose šalyse itin skiriasi. Tačiau atrodo, kad kodeksai turi didesnę poveikį tose šalyse, kuriose jų turinys glaudžiai susijęs su mokytojų profesine kultūra. Mokslininkės pateikia Suomijos pavyzdį. Suomijos etikos kodeksas laikytinas siektinu kodeksu – jame pateikti tik pagrindiniai principai ir jis skirtas asmenims, kuriems būdinga aukšta profesinė atsakomybė ir savimonės kultūra. Sykiu jis puikiai dera su mokytojo profesijos tradicijomis Suomijoje, kurios mokytojai yra labai savarankiški ir jiems suteikiama didelė veiksmų laisvė. O sistemoje, kurioje reguliariai stebima mokytojų ir mokyklų veikla (pavyzdžiui, Anglijoje), kodeksas yra labiau reguliuojamo pobūdžio, nes jame pateikiamos aiškios gairės, pagal kurias galima vertinti mokytojo profesinį elgesį. Mokytojų elgesio ar etikos kodekso turinys turėtų atitikti profesinę kultūrą, šalies švietimo bendruomenės profesinę kultūrą, politinę aplinką, kurioje dirba mokytojai ir mokyklos, kodeksas būti prieinamas ir aktualus visiems mokytojams.

Golubevos ir Kaniš (2017) atliktas vienuolikos šalių pedagogų etikos kodeksų

tyrimas atskleidė, kad esminiais etiško švietimo principais galima laikyti pagarbos kitiems, lygybės ir teisingumo, socialinio teisingumo ir kokybiško ugdymo principus (žr. 1.1 lentelę).

1.1 lentelē. Vertybių raiška skirtingų šalių pedagogų etikos kodeksuose (sudaryta autoriaus pagal Golubeva ir Kaniņš (2017))

Šalis ir etikos kodekso priėmimo metai	Integralumas	Sąžiningumas	Tiesa	Skaidrumas	Pagarba kitiems	Patikimumas	Atsakomybė	Sąžiningumas	Lygybė, teisingumas / socialinis teisingumas	Demokratiškas valdymas	Kokybiškas ugdymas	Asmeninis ir sisteminis tobulėjimas
Albanija (2012)	x	x		x	x	x	x	x	x	x	x	x
Azerbaidžanas (2014)			x		x		x	x	x		x	x
Jungtinė Karalystė (2012)	x				x	x			x		x	
Suomija (2000)	x				x	x	x	x	x	x	x	x
Airija (2012)	x	x		x	x	x	x	x	x		x	x
Malta (2012)	x	x			x	x	x	x	x	x	x	x
Rusija (2012)	x	x			x		x	x	x		x	
Škotija (2012)	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x	x
Ispanija (2006)	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Švedija (2010)	x				x	x	x	x	x		x	x
Albanija (2012)	x	x		x	x	x	x	x	x	x	x	x
Azerbaidžanas (2014)			x		x		x	x	x		x	x
Jungtinė Karalystė (2012)	x				x	x			x		x	
Suomija (2000)	x				x	x	x	x	x	x	x	x
Airija (2012)	x	x		x	x	x	x	x	x		x	x
Malta (2012)	x	x			x	x	x	x	x	x	x	x
Rusija (2012)	x	x			x		x	x	x		x	
Škotija (2012)	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x	x
Ispanija (2006)	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Švedija (2010)	x				x	x	x	x	x		x	x

Skiriama atskirų šalių geroji praktika reflektuojant, iš naujo įvertinant, papildant ir viešinant profesinės etikos kodeksus. Suomijos pedagogų etikos kodeksas periodiškai atnaujinamas, siekiant atspindėti aktualius visuomenės klausimus (pvz., neseniai buvo įtrauktas punktas apie erzinimą ir patyčias). Rengiant pedagogus, ypač klasių vadovus (dirbančius su jaunesniais mokiniais) būsimi mokytojai supažindinami su etikos kodeksu. Etikos komitetas dažnai žiniasklaidoje skelbia pareiškimus apie mokytojo profesijai kylančias etikos problemas, taip didindamas visuomenės informuotumą. Be to, komunikacija su mokytojų bendruomene yra specialiai orientuota, pavyzdžiui, per didžiausią Suomijoje mokytojų profesijų atstovų renginį surengta speciali diskusija.

Golubevos ir Kaniš (2017) teigimu, Suomijoje pedagogų profesinės etikos principai grindžiami kiek kitokiu požiūriu nei daugumos kitų šalių kodeksų. Suomijos pedagogų etikos kodekse labiau nei bet kuris kitas aspektas pabrėžiamas mokytojo profesijos savireguliacijos aspektas, taip pat etikos klausimai. Principuose reikalaujama, kad mokytojai, būdami aukšto profesionalumo ir etiški subjektai, pasikliautų savo vidiniu moraliniu jausmu. Mokytojo profesija grindžiama mokytojo kaip eksperto traktavimu. Ekspertas realizuoja specializuotas užduotis, kurias jam skyrė valstybė, parengusi jį tokioms užduotims per aukštąjį išsilavinimą. Taigi profesija reikalauja, kad šioms užduotims atlikti atrinkti atstovai demonstruotų aukštus etiško elgesio standartus visose situacijose, nors užduotys dažnai gali būti sudėtingos, neapibrėžiamos ir reikalaujančios greitų sprendimų. Profesijos etika nėra pagrįsta prievarta ar išorine priežiūra, bet internalizuota moralės samprata susieta su darbu susijusiais įsipareigojimais. Etikos principuose taip pat teigiama, kad pagrindinis principų atskaitos taškas buvo Jungtinių Tautų Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. Skirtingai nei daugelio kitų šalių kodeksus, etikos principai nedetalizuoja išsamiai išorinių mokytojų elgesio aspektų (pavyzdžiui, sąžiningumo, korupcijos ar netinkamų kalbų vengimo), o labiau pabrėžia savarankiškumą, savimonės, atsakomybės ir bendradarbiavimo reikalavimus. Jie

taip pat išskiria socialinius ir bendradarbiavimo aspektus mokytojų darbe. Etikos komitetas nepriima sprendimų dėl atskirų atvejų, kai pažeidžiami etikos principai. Etikos komitetas skelbia pareiškimus atitinkamais klausimais, kad nustatytų standartus, kaip profesionalai turėtų spręsti panašias situacijas ateityje.

Lietuvos pedagogų etikos kodeksas buvo patvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymu 2018 metais. Patvirtintame pedagogų etikos kodekse nustatyti pagrindiniai pedagoginių darbuotojų ir laisvųjų mokytojų (toliau – pedagogai) profesinės etikos reikalavimai ir įsipareigojimai siekti etiško ir profesionalaus elgesio su mokiniais, jų tėvais (globėjais, rūpintojais) ir kitais šeimos nariais, kolegomis ir bendruomene. Etikos kodekse išvardyti ir trumpai charakterizuojami pagrindiniai pedagogų elgesio ir veiklos principai: pagarbos; teisingumo; žmogaus teisių pripažinimo; atsakomybės; sąžiningumo; atidos ir solidarumo (žr. 1.2 lentelę).

1.2 lentelė. *Pedagogų etikos kodeksas (LR švietimo ir mokslo ministro įsakymas, 2018)*

Etinis principas	Etinio principo paaiškinimas
Pagarbos principas	Pripažįsta, kad bendravimas su mokiniais, jų tėvais (globėjais, rūpintojais), kitais šeimos ir įstaigos bendruomenės nariais grindžiamas asmens orumo ir nelygstamos vertės pripažinimu bei pasitikėjimu, taip kuriant saugią, atvirą, savivertę ir kūrybiškumą skatinančią atmosferą.
Teisingumo principas	Pripažįsta mokinių ugdymosi poreikių įvairovę, atsižvelgia į kiekvieno mokinio socialinės, kultūrinės aplinkos ypatumus ir yra nešališkas vertindamas kiekvieno mokinio pasiekimus ir pažangą, ugdymosi poreikius, mokinių ar jų grupių dalyvavimą bendruomenės gyvenime, spręsdamas konfliktus.
Žmogaus teisių pripažinimo principas	Nepažeidžia mokinio teisių ir teisėtų interesų, vadovaujasi lygiateisiškumu ir nediskriminavimo nuostatomis ir siekia, kad socialiniai, rasiniai, kalbiniai, religiniai arba kiti veiksniai nedarytų įtakos jo elgesiui profesinėje veikloje.
Atsakomybės principas	Veikia kaip profesionalas, nuolat tobulina savo profesines kompetencijas, reikalingas siekiant kokybiškai atlikti pedagoginį darbą – ugdyti remiantis kiekvieno mokinio gebėjimais, ugdymosi poreikiais ir polinkiais.
Sąžiningumo principas	Teikia teisingą informaciją apie savo patirtį, profesinę padėtį ir kompetenciją, savo profesinėje veikloje sąžiningai naudoja išteklius, vadovaujasi švietimo įstaigos vidaus tvarkos taisyklėmis, nepiktinaudžia nei savo padėtimi, nei mokinio (mokinių) pasitikėjimu, jų nenaudoja asmeninės naudos tikslais.

Etinis principas	Etinio principo paaiškinimas
Atidos ir solidarumo principas	Bendrauja su mokiniais, jų tėvais (globėjais, rūpintojais), kitais mokinio šeimos nariais, kolegomis ir bendruomene siekdamas geros mokinių savijautos, savo empatija ir veiksmais įrodydamas suprantąs mokinio (mokinių) emocinę būseną.

Kodekse teigiama, kad kodekso reikalavimų laikymasis – asmeninis pedagogo, siekiančio tinkamai ir kokybiškai atlikti savo pareigas, didinti profesijos prestižą ir pasitikėjimą šalies švietimo sistema, įsipareigojimas ir garbės reikalas, o jų pažeidimas užtraukia atsakomybę, numatytą Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme ir kituose teisės aktuose, reglamentuojančiuose pedagogų veiklą. Svarstant atsakomybę už Kodekso reikalavimų pažeidimą išnagrinėjama ir įvertinama įstaigos, kurioje pedagogas dirba, savivaldos institucijų ir įstaigos vadovo sudarytos etikos komisijos nuomonė. Taip pat kodekse įtvirtintas reikalavimas, kad kiekviena švietimo įstaiga nusistatytų savo bendruomenės pedagogų etikos ir elgesio normas atsižvelgdama į Kodekso reikalavimus.

Pagrindinė socialinės pedagogikos idėja yra skatinti žmonių socialinį funkcionavimą, įtrauktį, dalyvavimą, socialinę tapatybę ir socialinę kompetenciją. Socialinė pedagogika visa savo esme reiškia pagarbų emocinį ryšį su kitais žmonėmis ir gilią pagarbą jų žmogiškajam orumui (Squires, 2022). Socialinė pedagogika vertina asmenis visais jų gyvenimo etapais, taip pat ir tada, kai jų gebėjimai yra sutrikę ir kai dėl fizinių, psichinių ir socialinių sunkumų gyvenimas tampa tikra kova. Socialinės pedagogikos metodai teikia vilties, vertina unikalumą ir siekia į asmenį orientuotos gerovės, kuri yra socialinės pedagogikos praktikos pagrindas dirbant su kiekvienu žmogumi. Esminėmis socialinės pedagogikos vertybėmis galima įvardyti pagarbą asmens vertei ir orumui ir tarpasmeninį santykį (šeimoje, mokykloje, bendruomenėje).

Mokyklos socialinio pedagogo pareigybės apraše (LR švietimo ir mokslo ministro įsakymas, 2016) išvardijami principai, kuriais grindžiama mokyklos socialinio pedagogo veikla:

- a) vaiko ir mokinio interesų;
- b) orumo;
- c) individualizavimo;
- d) visapusiškumo;
- e) prieinamumo;
- f) vaiko dalyvavimo priimant su juo susijusius sprendimus;
- g) bendradarbiavimo;
- h) konfidencialumo principais.

Mokyklos socialinis pedagogas vadovaujasi tarptautiniais ir nacionaliniais teisės aktais, reglamentuojančiais socialinės pedagoginės pagalbos teikimą (LR švietimo ir mokslo ministro įsakymas, 2016).

Socialinių pedagogų etikos kodeksuose paprastai nagrinėjami klausimai: atsakomybė paslaugų gavėjams ir kitoms suinteresuotosioms šalims, tėvų teisės ir dalyvavimas, bendras sprendimų priėmimas, dalijimasis konfidencialia informacija ir jos apsauga, elgesio su nepilnamečiais mokiniais ypatumai, sutikimas priimti paslaugas, advokatavimas ir t. t.

Socioeducacinės pagalbos specialistai JAV vadovaujasi nacionalinės socialinių darbuotojų asociacijos etikos kodeksu. JAV socialinio darbo mokykloje nacionalinė asociacija yra parengusi mokyklų socialinio darbo etikos gaires. Šiose gairėse pateikiamos nuostatos, kuriomis turi vadovautis ir jas reflektuoti ugdymo įstaigoje dirbantis socialinės pagalbos teikėjas (SSWAA, 2015):

1. Kai vaikai yra maži, tėvai gali kontroliuoti sprendimus, kurie daro įtaką vaikų gyvenimui. Kai paauga, jaunuoliai pradeda savarankiškiau vertinti savo situaciją ir priimti sprendimus atskirai nuo tėvų.
2. Tėvai turi teises, vaidmenis ir pareigas savo vaikų atžvilgiu. Tėvų gebėjimą naudotis šiomis teisėmis, vaidmenimis ir pareigomis, jas vykdyti sustiprina žinios ir supratimas apie vaikų veiklą ir poreikius. Mokyklos socioeducacinės pagalbos specialistai, nesant priešingos informacijos, mano, kad tėvai siekia veikti siekdami geriausių savo vaikų interesų.

3. Nepilnamečiai mokiniai turi teisę išreikšti sutikimą arba nesutikimą dėl konkrečių mokykloje teikiamų paslaugų ir veiklos, atsižvelgiant į jų amžių, išsivystymą, gebėjimą priimti sprendimus ir siūlomų paslaugų ir veiklos supratimą.
4. Vaikų ir paauglių branda ir įgūdžiai, susiję su sprendimų priėmimu, įveikimu ir problemų sprendimu, labai skiriasi. Kai kurie iš vaikų ir paauglių gali būti paveikti piktnaudžiavimo psichoaktyviosiomis medžiagomis ar nugalios arba gali turėti psichikos sveikatos problemų. Norint pasiekti mokinių ir kitų suinteresuotųjų šalių interesus atitinkančių rezultatų, būtina atidžiai atsižvelgti į šiuos ir kitus veiksnius.
5. Socioedukacinės pagalbos specialistai privalo veikti remdamiesi geriausiais mokinių interesais (tiek individualiai, tiek kolektyviai), kol mokiniai yra patikėti jų globai.
6. Pagrindinė mokyklų ir kitų švietimo programų atsakomybė – padėti parengti vaikus ir jaunuolius suaugusiųjų gyvenimui baigus mokyklą. Mokyklos yra struktūruota ir saugoma aplinka, kurioje mokiniai palaipsniui įgyja vis daugiau savarankiškumo pereidami ikimokyklinio ugdymo, pradinės, vidurinės ir aukštesniosios mokyklos klases. Socioedukacinės pagalbos specialisto ir paslaugų gavėjo santykiu siekiama ugdyti paslaugų gavėjo savarankiškumą, todėl socioedukacinės pagalbos specialistas laikosi apsisprendimo, informuoto sutikimo, privatumo ir konfidencialumo principų.
7. Socioedukacinės pagalbos teikėjai yra ir pedagogai. Socioedukacinės pagalbos specialistų intervencijos teikia ir socialinę-emocinę elgesio, ir edukacinę naudą mokiniams.

Socialinių pedagogų etikoje daug dėmesio skiriama šiems aspektams:

- a) Dviguba profesionalų atsakomybė (Barsky, 2017; SSWAA, 2015). Darbuotojai turi pirminę etinę atsakomybę mokiniams ir antrinę etinę atsakomybę kitoms suinteresuotosioms šalims (SSWAA, 2015). Tai reiškia, kad jie turi atsižvelgti į mokinių gerovę ir teisėtus kitų suinteresuotųjų šalių interesus. Darbdaviai ir mokyklų vadovai turėtų būti informuoti apie socioedukacinės pagalbos specialistų etinę atsakomybę profesijai.

- b) Socialinių pedagogas turi suderinti (SSWAA, 2015): 1) teises ir etines mokinių teises į privatumą, konfidencialumą ir apsisprendimą; 2) socialinio pedagogo pagrindinę atsakomybę skatinti paslaugų gavėjų gerovę; 3) tėvų teises būti informuotiems apie veiklą, kurioje dalyvauja jų nepilnamečiai vaikai, ir duoti sutikimą tokiai veiklai. Socialiniai pedagogai iš pradžių ir, jei reikia, per visą socialinio pedagogo ir paslaugų gavėjo santykių laikotarpį dalijasi su mokiniais ir tėvais privatumo, konfidencialumo ir apsisprendimo ribomis.

Etikos kodeksų turinys turėtų būti glaudžiai susijęs su mokytojų profesine kultūra ir siekiu ją puoselėti. Esminiais etiško švietimo principais galima laikyti pagarbos asmeniui, lygybės ir teisingumo / socialinio teisingumo ir kokybiško ugdymo principus. Veikdami profesinėje praktikoje socialiniai pedagogai turėtų reflektuoti įtampą kylančią iš jų pirminio ir pagrindinio įsipareigojimo ginti ir atstovauti vaiko ir mokinio interesams ir įsipareigojimų organizacijai, kurioje vykdo savo kaip socioedukacinės pagalbos teikėjo funkcijas. Svarbu išlikti jautriems tokiems klausimams kaip tėvų teisės ir dalyvavimas, bendras sprendimų priėmimas, dalijimasis konfidencialia informacija ir jos apsauga, elgesio su nepilnamečiais mokiniais klausimai.

1.1.4.2 Socialinių darbuotojų vertybės ir profesinės veiklos etikos kodeksai

Socialinio darbo etikos vertybės ir normos iš esmės yra tokios pačios kaip ir bet kurios kitos profesijos, tačiau skirtingų profesijų, organizacijų ir veiklos sričių atstovai turi skirtingą hierarchinę vertybių sistemą (Akademikarförbundet SSR, 2015).

Kavaliauskienės (2005) manymu, vertybės, kuriomis vadovaujasi socialiniai darbuotojai, tampa jų vidiniais kompasais, kreipia jų elgesį, yra jiems akivaizdžios, atsiskleidžia jų praktinėje veikloje. Istoriskai susiformavo dvigubas socialinio darbo įsipareigojimas siekti tiek asmens, tiek visuomenės gerovės. Socialinio darbo pagrindas – dėmesys aplinkai, sukuriančiai, skatinančiai ir sprendžiančiai

gyvenimiškas problemas (NASW, 2021).

Esminės socialinio darbo vertybės, kurias socialiniai darbuotojai puoselėjo per visą profesijos istoriją, yra unikalaus socialinio darbo tikslo ir perspektyvos pagrindas. Socialinio darbo vertybėms ir principams yra įsipareigoję daugiau nei 100 milijonų pasaulio socialinių darbuotojų (Truell, 2022). Socialinio darbo vertybės – idealai, kurių turėtų siekti visi socialiniai darbuotojai. Skirtingų šalių socialinių darbuotojų profesinės etikos kodeksai panašūs tuo, kad juose išdėstyti etikos principai ir vertybės, kurių socialiniai darbuotojai turėtų laikytis profesinėje praktikoje. Paprastai šie kodeksai apima tokius principus kaip socialinis teisingumas, žmogaus teisės, kolektyvinė atsakomybė ir pagarba įvairovei (IFSW, 2018). Tačiau skirtingų šalių ar organizacijų profesinės etikos kodeksai etikos kodeksai gali skirtis. Pavyzdžiui, viename kodekse gali būti labiau pabrėžiamos tokios vertybės kaip socialinis teisingumas ar advokatavimas, o kitame – konfidencialumas ar informuotas asmens sutikimas. Be to, etikos kodeksuose gali būti skirtingai apibrėžiamos ar aiškinamos tokios pagrindinės sąvokos kaip *informuotas sutikimas*, *kliento autonomija* ar *interesų konfliktai*. Socialiniai darbuotojai turėtų žinoti, koku profesinės etikos kodeksu jie vadovaujasi ir kaip jis taikomas jų praktikoje.

1.3 lentelėje pateikiamos vertybės ir principai, įvardyti Tarptautinės socialinių darbuotojų asociacijos (IFSW, 2018), Jungtinių Amerikos Valstijų nacionalinės socialinių darbuotojų asociacijos (NASW, 2021), Švedijos socialinių darbuotojų asociacijos (Akademikarförbundet SSR, 2015); Lietuvos socialinių darbuotojų asociacijos etikos kodeksuose (2017).

1.3 lentelė. Skirtingų šalių socialinių darbuotojų etikos kodeksuose įvardyti esminiai profesinės veiklos etiniai principai (parengta pagal: IFSW, 2018; NASW, 2021; Akademikarförbundet SSR, 2015; Lietuvos socialinių darbuotojų asociacijos etikos kodeksą, 2017)

Tarpautinė socialinių darbuotojų asociacija (IFSW, 2018)	Jungtinių Amerikos Valstijų nacionalinės socialinių darbuotojų asociacijos etikos kodeksas (NASW, 2021)	Švedijos socialinių darbuotojų asociacijos etikos kodeksas (Akademikarförbundet SSR, 2015);	Lietuvos socialinių darbuotojų asociacijos etikos kodeksas (2017)
<p>1. Prigimtinio žmogaus orumo pripažinimas.</p> <p>2. Žmogaus teisių skatinimas.</p> <p>3. Socialinio teisingumo skatinimas.</p> <p>3.1. Kova su diskriminacija ir institucine spauda.</p> <p>3.2. Pagarba įvairovei.</p> <p>3.3 Galimybė naudotis ištekliais.</p> <p>3.4 Kova su socialiniu neteisingumu.</p> <p>3.5. Solidarumo stiprinimas.</p> <p>4. Apsisprendimo teisės skatinimas.</p> <p>5. Teisės į dalyvavimą skatinimas.</p> <p>6. Pagarba konfidencialumui ir privatumui.</p> <p>7. Elgesys su žmonėmis kaip su visaverčiais asmenimis.</p> <p>8. Etiškas technologijų ir socialinės žiniasklaidos naudojimas.</p> <p>9. Profesinis sąžiningumas.</p>	<p>1. Pagalba žmonėms, kuriems reikia pagalbos, ir spręsti socialines problemas.</p> <p>2. Kovoja su socialiniu neteisingumu.</p> <p>3. Pagarba asmens vertei ir orumui.</p> <p>4. Žmogiškųjų santykių svarbos pripažinimas.</p> <p>5. Sąžiningumas. Kompetencija.</p>	<p>1. Žmogaus orumo principas.</p> <p>2. Žmogaus ir pilietinės teisės.</p> <p>3. Žmogiškumas (humaniškumas).</p> <p>4. Solidarumas.</p> <p>5. Gerovė, ištekliai ir saugumas.</p> <p>6. Pagarba ir neliečiamybė – teisė į orų gyvenimą.</p> <p>7. Laisvė ir apsisprendimas.</p> <p>8. Demokratija ir dalyvavimas.</p> <p>9. Socialinis teisingumas.</p> <p>10. Lyčių lygybė, lygios galimybės, vienodas požiūris, „vienodos sąlygos“ visiems.</p> <p>11. Sąžiningumas ir atvirumas.</p> <p>12. Nesmerkiantis požiūris ir supratimo siekis.</p> <p>13. Asmeninė atsakomybė.</p> <p>14. Pasekmių vertinimas: kas padeda pasiekti geriausių rezultatų?</p>	<p>1. Gerbia visų žmonių prigimtinę vertę ir orumą.</p> <p>2. Siekia didinti socialinį teisingumą ir stiprinti solidarumą.</p> <p>3. Gerbia žmogaus teises, demokratijos principus ir žmogaus apsisprendimo teisę.</p> <p>4. Veikia sąžiningai, patikimai, nešališkai ir empatiškai.</p> <p>5. Siekia įgalinti žmones spręsti tarpusavio santykių ir socialines problemas.</p> <p>6. Skatina teigiamus socialinius pokyčius, socialinę kaitą, asmens dalyvavimą ir savarankiškumą.</p> <p>7. Nuolat siekia tobulinti savo profesines kompetencijas.</p> <p>8. Dalijasi gerąja patirtimi.</p>

Dar 1990 m. Vokietijos socialinių darbuotojų asociacija įvardijo tris esminius socialinio darbo etinius principus: pagarbą klientų autonomijai, teisingumą ir solidarumą.

Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatyme (2006) įvardyti keturi principai, kuriais turi vadovautis socialinis darbuotojas:

- a) sąžiningumo – veikia sąžiningai, patikimai, empatiškai, pirmenybę teikdamas geriausiems asmens (šeimos) interesams;
- b) bendradarbiavimo – siekia kurti, palaikyti ir stiprinti santykius tarp asmenų, šeimų, bendruomenių ir santykius visuomenėje, kurdamas ir skatindamas dialogą, asmens, šeimos, bendruomenės ir visuomenės dalyvavimą ir įsitraukimą;
- c) profesionalumo užtikrinimo – analizuoja savo profesinėje veikloje priimamus sprendimus, atliekamus veiksmus, pasiektus rezultatus ir nuolat tobulina profesinę kompetenciją;
- d) asmens garbės ir orumo apsaugos – gerbia kiekvieno asmens (kiekvienos šeimos) teisę į laisvą apsisprendimą dėl socialinių paslaugų asmeniui (šeimai), pripažįsta visus asmenis (visas šeimas), kuriems (kurioms) reikia jo pagalbos, nepaisydamas lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos ir kt.

Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatyme (2006) įtvirtinta, kad socialinis darbuotojas privalo profesinėje veikloje vadovautis Socialinių paslaugų srities darbuotojų etikos kodeksu.

Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatyme (2006) vienu iš socialinių paslaugų srities darbuotojų reguliaciją vykdančių subjektų įvardyta Socialinių paslaugų srities darbuotojų etikos komisija (toliau – Etikos komisija). Įstatyme apibrėžta, kad etikos komisija yra visuomeniniais pagrindais veikianti institucija, atliekanti šias funkcijas:

- 1) nagrinėja skundus dėl Socialinių paslaugų srities darbuotojų etikos kodekso pažeidimų;

- 2) teikia pasiūlymus ir (ar) rekomendacijas socialinių paslaugų įstaigoms dėl socialinių paslaugų įstaigų vadovų ir (ar) socialinių darbuotojų veiklos vertinimo ir (ar) socialinių paslaugų srities darbuotojų profesinės kompetencijos tobulinimo.

Etikos komisijos nuostatus tvirtina socialinės apsaugos ir darbo ministras. Etikos komisijos sudėtį Lietuvos socialinių paslaugų srities darbuotojus vienijančių ir jiems atstovaujančių organizacijų teikimu tvirtina socialinės apsaugos ir darbo ministras. Patį Socialinių paslaugų srities darbuotojų etikos kodeksą Lietuvos socialinių paslaugų srities darbuotojus vienijančių ir jiems atstovaujančių organizacijų teikimu ir Etikos komisijos pritarimu tvirtina socialinės apsaugos ir darbo ministras. Socialinių paslaugų srities darbuotojų etikos kodekso projekte teigiama, kad etika aiškina žmogiškosios moralės principų įgyvendinimo ypatumus socialinio darbo ir socialinių paslaugų teikimo srityse, pagrindžia socialinių paslaugų srities darbuotojų profesinės veiklos ir jų santykių su socialinių paslaugų gavėjais, įstaigomis ir (ar) organizacijomis, visuomene etinius orientyrus, principus, priedermes ir funkcijas. Socialinių paslaugų srities darbuotojų etikos kodekso projekte išskirti Socialinių paslaugų srities darbuotojų profesinio elgesio etikos principai ir atskirai išvardijami Socialinių darbuotojų profesinės etikos principai (žr. 1.4 lentelę).

1.4 lentelė. Socialinių paslaugų srities darbuotojų ir socialinių darbuotojų profesinio elgesio etikos principai (parengta pagal Socialinių paslaugų srities darbuotojų etikos kodeksas (2023).

Socialinių paslaugų srities darbuotojų profesinio elgesio etikos principai	Socialinių darbuotojų profesinės etikos principai
Pagarba asmens orumui ir žmogaus teisėms	Pagarba žmogaus teisėms, demokratijos principams
Nešališkumas	Pagarba visų asmenų prigimtinėi vertei ir orumui
Sąžiningumas	Socialinio teisingumo siekimo ir solidarumo stiprinimo principas
Nesavanaudiškumas	Asmens socialinio dalyvavimo ir savarankiškumo skatinimo principas
Skaidrumas	Žmogiškųjų santykių svarbos principas

Socialinių paslaugų srities darbuotojų profesinio elgesio etikos principai	Socialinių darbuotojų profesinės etikos principai
Atsakingumas	Nuolatinis profesinių kompetencijų tobulinimas ir dalijimasis gerąja profesine patirtimi
Konfidencialumas	

Socialinių paslaugų srities darbuotojų etikos kodekse (2023) įtvirtinta kiekvieno socialinių paslaugų srities darbuotojo pareiga ir etinė atsakomybė – laikytis Kodekso reikalavimų. Socialinių paslaugų srities darbuotojams nesilaikant Kodekso nuostatų, fizinis ar juridinis asmuo turi teisę pateikti skundą Socialinių paslaugų srities darbuotojų etikos komisijai. Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakyme Dėl socialinių paslaugų srities darbuotojų etikos komisijos sudėties ir jos nuostatų patvirtinimo (2023) numatyta, jog etikos komisija, išnagrinėjusi galimai padarytą etikos pažeidimą, gali priimti sprendimą konstatuojantį, jog socialinių paslaugų srities darbuotojas pažeidė arba nepažeidė Socialinių paslaugų srities darbuotojų etikos kodekse nustatytus socialinių paslaugų srities darbuotojų profesinio elgesio reikalavimus. Konstatavus etikos kodekse reikalavimų pažeidimą rekomenduoja darbuotojui koreguoti profesinį elgesį pagal Kodekso reikalavimus. Etikos komisija „raštu ar elektroniniu teikia socialinių paslaugų įstaigai, kurioje dirba socialinių paslaugų srities darbuotojas, rekomendacijas dėl socialinių paslaugų įstaigos vadovo ir (ar) socialinio darbuotojo veiklos vertinimo ir (ar) socialinių paslaugų srities darbuotojo profesinės kompetencijos tobulinimo, nurodydama jo (jų) pareigas, vardą (-us), pavardę (-es).“ (*LR socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl socialinių paslaugų srities darbuotojų etikos komisijos sudėties ir jos nuostatų patvirtinimo, 2023*).

Socialinio darbo profesinės etikos raidoje išryškėjo esminės profesinės vertybės, kurių hierarchija išskiria šią profesiją iš kitų profesijų. Profesinės socialinių darbuotojų vertybės ir jų įgyvendinimo principai aptinkami tarptautinių ir nacionalinių socialinius darbuotojus vienijančių organizacijų patvirtintuose etikos kodeksuose. Žmogaus orumas, žmogaus teisės ir socialinis teisingumas yra svarbiausi

vertybiniai profesinės veiklos atskaitos taškai, kuriais grindžiamas profesionalus socialinis darbas.

Savitikros užduotys

1. Apibrėžkite vertybių ir etikos sąvokas. Išskirkite socioedukacinės pagalbos specialisto vaidmenis veikiančias vertybių grupes.
2. Atskleiskite asmeninių vertybių vaidmenį asmens *sąveikoje su pačiu saviimi, kitais žmonėmis, pasaulyu, priimant sprendimus*.
3. Paaiškinkite sąvoką *visuomeninės vertybės*. Pateikite visuomeninių vertybių pavyzdžių.
4. Iliustruokite pavyzdžiais organizacinių vertybių vaidmenį socioedukacinės pagalbos kontekste.
5. Apibrėžkite profesinės etikos kodeksų tikslus, struktūrą.
6. Atskleiskite išskirtines pedagoginės veiklos vertybes, socialinio pedagogo veiklą grindžiančius principus, profesinės etikos priežiūros mechanizmus.
7. Išvardinkite ir palyginkite bent dviejų skirtingų šalių socialinių darbuotojų etikos kodeksuose išskirtas vertybes ir principus.

Literatūra

1. Akademikarförbundet SSR. (2015). *Ethics in Social Work – A code of conduct and ethical behaviour for social workers*. Švedijos socialinių darbuotojų etikos kodeksas https://akademssr.se/sites/default/files/files/ethics_in_social_work_0.pdf
2. Anykščių socialinės globos namų etikos kodeksas. (2019). <https://www.anyksciuglobosnamai.lt/kokybes-diegimo-sistema-equass/>
3. Barsky, A. E. (2017). *Ethics and values in social work*. New York: Oxford University Press.
4. BĮ dienos centras „Šviesa“ (n.d.). <http://www.dcsviesa.lt/paslaugos/>
5. BĮ Valakampių socialinių paslaugų namų etikos kodeksas. (2019). <https://www.valakampiuspn.lt/equass/>
6. Burke, B. (2012). Establishing the facts: issues for organisations working with young women in Iran. Commentary 2. In S. Banks & K. Nohr (eds.),

- Practising Social Work Ethics Around the World* (pp. 158–161). Oxon: Routledge.
7. Butėnas, R. (2015). *Bendrujų ir profesinių vertybių internalizavimas rengiant bendrosios praktikos slaugytojus koleginiuose studijose* [Daktaro disertacija, Vytauto Didžiojo universitetas]. <https://www.vdu.lt/cris/handle/20.500.12259/56478>
 8. European Values Study. (n.d.). <https://europeanvaluesstudy.eu/>
 9. Europos Sąjungos sutartis. (2016). OJ C 202/1, 2016.06.07. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016ME/TXT&from=LT>
 10. Europos socialinių teisių ramsčio veiksmų planas. (2021). COM/2021/102 final. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/DOC/?uri=CELEX:52021DC0102&from=LT>
 11. Fotev, G. (2022). Conflicts of European values in times of turbulence. In R. Luijckx, T. Reeskens, & I. Sieben (Eds.), *Reflections on European Values: Honouring Loek Halman's Contribution to the European Values Study*. Open Press Tilburg University. <https://openpresstiu.pubpub.org/pub/conflict-european-values/release/1>
 12. Golubeva, M., & Kanišš, V. (2017). *ETINED Volume 4 – Codes of conduct for teachers in Europe: A background study*. Council of Europe.
 13. Hämäläinen, J. (2003) The concept of social pedagogy in the field of social work. *Journal of Social Work*, 3(1), 69–80.
 14. IFSW. (2018). *Global Social Work Statement of Ethical Principles*. <https://www.ifsw.org/global-social-work-statement-of-ethical-principles/>
 15. Ivanauskienė, V., ir Varžinskienė, L. (2007). Socialinių darbuotojų profesinių vertybių raiška praktinėje veikloje. *Social Inquiry into Well-Being*, 6(1), 76–82.
 16. Kavaliauskienė, V. (2005). Socialinio darbo vertybių ir principų sistemos problemos. *Tiltai: humanitariniai ir socialiniai mokslai*, 30(1), 77–84.
 17. Klaipėdos miesto socialinės paramos centro etikos kodeksas. (2020). <https://www.klaipedaspc.lt/lt/etikos-kodeksas>
 18. Lietuvių kalbos žodynas. (n.d.). *Vertybė*. <http://www.lkz.lt/?zodis=vertyb%C4%97&id=30069740000>

19. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas (2006). *Valstybės žinios*, 2006-02-11, Nr. 17-589. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.270342>
20. Lietuvos socialinių darbuotojų etikos kodeksas. (2017). <https://www.lstda.lt/lstda-dokumentai/>
21. Limantė, A. (2015). Europos Sąjungos vertybės: samprata, statusas ir iššūkiai. *Teisė*, 97, 73–84.
22. LR švietimo ir mokslo ministro 2016 m. lapkričio 2 d. įsakymas Nr. V-951 dėl mokyklos socialinio pedagogo pavyzdinis pareigybės aprašo patvirtinimo. TAR, 2016-11-03, Nr. 26188. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/0a41f940a20911e68987e8320e9a5185>
23. LR švietimo ir mokslo ministro 2018 m. birželio 11 d. įsakymas Nr. V-561 dėl pedagogų etikos kodekso patvirtinimo. TAR, 2018-06-11, Nr. 9711. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/cde5eef16db011e89a0fd2d617326139>
24. McAuliffe, D. (2012). Challenging and developing organizations. Introduction. In S. Banks & K. Nohr (eds.), *Practising Social Work Ethics Around the World* (pp. 147–153). Oxon: Routledge.
25. NASW. (2021). *Code of ethics*. <https://www.socialworkers.org/About/Ethics/Code-of-Ethics/Code-of-Ethics-English>
26. Practor, G. (2014). *Values and ethics in counselling and psychotherapy*. Los Angeles, CA: Sage.
27. LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2023 m. kovo 16 d. įsakymas Nr. A1-167 dėl socialinių paslaugų srities darbuotojų etikos komisijos sudėties ir jos nuostatų patvirtinimo. TAR, 2023-03-16, Nr. 4686. <https://e-tar.lt/portal/lt/legalAct/1c4e5890c3ef11ed97b2975f7dad7488>
28. LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2023 m. liepos 5 d. įsakymas Nr. A1-448 dėl socialinių paslaugų srities darbuotojų etikos kodekso patvirtinimo. TAR, 2023-07-05, Nr. 13910. <https://e-tar.lt/portal/lt/legalAct/1c4e5890c3ef11ed97b2975f7dad7488>
29. Squires, B. (2022). *Social pedagogy and relationship-based social work with adults. Social Pedagogy Toolkit*. <https://www.thempra.org.uk/wp-content/uploads/2022/10/Becky-Squires-Social-Pedagogy-Toolkit-1.pdf>

30. SSWAA. (2015). *Supplemental Ethical Standards for School Social Work Practice*. <https://www.sswaa.org/ethical-guidelines>
31. Šulcaitė, D., ir Korsakienė, R. (2019). Organizacijos ir individo vertybių atitikimas. Iš *22-oji Lietuvos jaunųjų mokslininkų konferencija „Mokslas – Lietuvos ateitis. Ekonomika ir vadyba“*, 2019 m. vasario 13–14 d. Vilnius (pp. 1–7). Technika.
32. Targamadzė, V. (2017). Vertybės sampratos turinio erdvė ir jos reikšmė asmens gyvenime ir valstybės politikoje. *Logos*, 90, 99–106.
33. Truell, R. (2022). Social Work Values and Ethics in a Time of Change. *International Journal of Social Work Values and Ethics*, 19(2), 21–23. <https://doi.org/10.55521/10-019-204>
34. Vilniaus arkivyskupijos Caritas. (n.d.). *Misija, vizija, vertybės*. <https://vilnius.caritas.lt/misija-vizija-vertybes/>
35. Vilniaus miesto socialinių paslaugų centro etikos kodeksas. (2018). <https://www.spcentras.lt/etikos-kodeksas/>
36. Vilniaus socialinis klubas. (n.d.). *Apie mus*. <https://vilniussocialclub.lt/#>
37. Vyšniauskienė, D., ir Minkutė, R. (2008). *Socialinės veiklos profesinė etika*. Kaunas: Technologija.
38. World Values Survey. (n.d.). <https://www.worldvaluessurvey.org/wvs.jsp>
39. Žiliukaitė, R., Poviliūnas, A., ir Savicka, A. (2016). *Lietuvos visuomenės vertybių kaita per dvidešimt nepriklausomybės metų*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

1.2 Asmens vertė ir orumo, socialinio teisingumo ir solidarumo sąvokų apibrėžtys ir realizavimas socioedukacinėje veikloje

Profesinės veiklos vertybių hierarchija išskiria socioedukacinės pagalbos specialistus iš visų kitų profesionalų. Svarbiausiomis visus socioedukacinės pagalbos specialistus jungiančiomis vertybėmis laikytinos vertybės – asmens vertė ir orumas, socialinis teisingumas ir solidarumas. Skyriuje gilinamasi į asmens vertės ir orumo ontologiją ir principo raišką profesiniuose etikos kodeksuose, analizuojama socialinio teisingumo raiška edukacinėje ir socialinių paslaugų srityse, atskleidžiamas socialinės pedagogikos ir socialinio darbo profesijų įsipareigojimas solidarumo plėtrai.

1.2.1 Pagarbos asmens vertei ir orumui principo apibrėžtis ir realizavimas

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje (2016) pirmu ir svarbiausiu punktu įrašyta, kad Žmogaus orumas yra neliečiamas. Jį reikia gerbti ir saugoti. (1 straipsnis). Būtent iš šio straipsnio galima kildinti toliau vardijamas asmens teises: į gyvybę, į asmens neliečiamybę, kankinimo ir nežmoniško ar žeminančio elgesio ar baudimo uždraudimą, vergijos ar priverčiamo darbo uždraudimą, laisvę, lygybę ir t. t.

Kalbant apie asmens vertę ir orumą labai svarbu suprasti naudojamų sąvokų reikšmę, bandyti rasti atsakymą į klausimą, iš kur kyla mano kaip asmens vertė ir orumas. Ar žmogaus kaip asmens vertė yra tiesiogiai susijusi su jo užimamomis pareigomis, pasiekimais, esamais protiniais ar fiziniais gebėjimais, moralinėmis dorybėmis ir t. t.? Ar vis dėlto galima teigti, kad asmens vertė yra daugiau nei jo nuopelnai, pasiekimai, gebėjimai, sveikatos būklė ir t. t.? Kas yra ir iš kur kyla žmogiško asmens orumas? Reikia pripažinti, kad žmonės gyvena skirtingose aplinkybėse, kai kurie iš jų dėl tam tikrų aplinkybių yra bejėgiai ir pažeidžiami, tačiau tai nereiškia, kad jie nusipelno mažiau pagarbos ir orumo nei turtingieji ir „sėkmingieji“.

Orumas – tai savybė arba būklė, kai žmogus laikomas vertu, gerbiamas arba

vertinamas. Jis apima ne tik tai, kaip vienas asmuo vertina save, bet ir tai, kaip su juo elgiasi kiti (Anastasov ir Kochoska, 2020). Įvairūs veiksniai turi įtakos asmens savęs suvokimui, tačiau tai, kaip jį vertina ir kaip su juo elgiasi kiti, gali labai prisidėti prie asmens pasitikėjimo savimi ir savigarbos stiprinimo.

Pasak Ruškės (2014), **esencializmo teorijose** (*krikščioniškoje, deontologinėje ir teisingumo*) orumas yra savaime esantis. Vertingumas žmogui būdingas iš prigimties, nes yra Dievo, gamtos ar visuotinio proto padovanotas žmogiškai būtybei. Esencializmo teorijos pripažįstą orumą kaip visų asmenų neatimamą prigimtinę savybę. Žmogaus būtis neatsiejama nuo orumo ir yra žmogiškos būties esmės dalis. *Krikščioniškoje tradicijoje* žmogaus orumas kildinamas iš tikėjimo tuo, kad kiekvienas žmogus turi nelygstamą vertę, kuri nepriklauso nuo jo socialinio statuso, lyties, rasės, įsitikinimų ar net moralinių savybių. Judėjiškos ir krikščioniškos tradicijos išeities taškas – tikėjimas, kad kiekvienas žmogus yra sukurtas pagal paties Dievo paveikslą, todėl kiekvieno žmogaus gyvybė yra šventa nuo pradėjimo akimirkos iki natūralios mirties. Taip krikščioniškas socialinis mokymas įpareigoja ginti gyvybę, gerbti kiekvieną asmenį ir, sprendžiant politines, ekonomines, socialines problemas, visada laikytis asmens pirmumo principo. Ruškės (2014) teigimu, *deontologinėje* perspektyvoje žmogus yra tikslas savaime, žmogaus vertė aukštesnė už bet kokią materialią kainą. Deontologinėje teorijoje žmogus egzistuoja kaip tikslas savaime ir negali būti vienos ar kitos galios nuožiuora naudojamas kaip priemonė. Imanuelio Kanto požiūriu, orumas kaip vertė būdingas racionalioms būtybėms, gebančioms suvokti kategorinį imperatyvą, savo veiksmus ir juos pagrįsti. Orumas ir pagarba sau ir kitam žmogui grindžiami kategoriniu imperatyvu (Ruškė, 2014).

Ruškės (2014) manymu, **naujosios teisingumo teorijos** (Th. Hobbesas, J. Locke'as, J.-J. Rousseau ir kt., Johnas Rawlsas) žmogaus orumo sampratą grindžia žmogaus racionalumu. Šiose teorijose žmogus yra vertinamas kaip tikslas savaime ir tai galioja visiems žmonėms. Taip išryškėja teisingumo principas, pagal kurį

žmonės turi būti traktuojami vienodai, o jų orumas turi būti gerbiamas.

Be prigimtinio, statiško ir formaliojo orumo, **egzistuoja dinamiška orumo** samprata, kuri atsiskleidžia skirtingose situacijose. Ruškė (2014) akcentuoja, kad dinaminė orumo samprata, analizuojanti orumą personalizmo kontekste, nesupranta orumo kaip iš anksto duoto, garantuoto ar dovanojamo, bet aiškina, kaip jis susiklosto dėl socialinių santykių. Orumas gali būti laikomas visuomenės pripažinimu, tačiau taip pat gali būti paties žmogaus pajautimas dėl jo paties orumo ar neorumo. Vaišvilos (2009) teigimu, visuomenė vertina asmenį pagal jo atliktus darbus ir pareigų vykdymą, o orumas yra susijęs su žmogaus savęs vertinimu, kuris priklauso nuo visuomenės vertinimo ir yra jo paveiktas.

Ruškė (2014) nurodo, kad, remiantis **socialine fenomenologija, orumas** yra neatsiejama mūsų kasdienio gyvenimo dalis, o jo patyrimas ir interpretacija priklauso nuo aplinkos, kurioje gyvename. Orumas nėra statinis, vakuuminis reiškinys, bet dinamiškas ir nuolat kintantis fenomenas, kurio formavimasis priklauso nuo asmens teisės būti vertinamam ir gerbiamam realizavimo visuomenėje. Aplinkinių požiūris ir reakcijos gali stipriai paveikti tai, kaip žmogus išgyvens orumą, kuris yra tarptautiniu mastu garantuojama kategorija ir yra visų žmogaus teises reglamentuojančių aktų dalis. Labai svarbu prisiminti, kad kiekviena valstybė turi atsižvelgti į savo piliečių orumą, taip pat reikia nepamiršti, kad kiekvienas žmogus yra unikalus ir orumą patiria skirtingai. Ruškės atliktas tyrimas atskleidė, kad žmonės, turintys negalią, subjektyvųjį orumą apibrėžia kaip sudėtingą ir nuolat besikeičiantį konstruktą, apimantį psichologinius, filosofinius, sociologinius, edukologinius ir kitus komponentus. Šie komponentai apima tokią subjektyvią patirtį kaip bendrystė – lygiavertiškumą, visavertiškumą, dialogą, draugystę, partnerystę ir vidinę darną, asmens savybes – teigiamą savęs vertinimą, savigarbą, pasitikėjimą savimi, atsakomybę ir vidinę ramybę, laisvę – vidinę ir išorinę, taip pat dvasingumą – meilę, išmintį, patirtį ir teigiamą požiūrį į gyvenimą (Ruškė, 2014).

Šlapkausko (2009) tvirtinimu, objektyvi orumo reikšmė apibrėžia tam tikrus individo laisvos valios ir elgesio pasiekimus, kuriuos visuomenė vertina kaip asmens garbę. Socialinėje erdveje požiūris į žmogų išreiškiamas kaip asmens garbės suvokimas. Galiausiai, žmogaus orumas ir jo teisės yra suprantamos kaip atskiri teisiniai reiškiniai, kurie skiriasi nuo moralės. Žmogaus teisės laikomos politinio mąstymo pagrindu ir politinio konstravimo įrankiais, o žmogaus orumas ir teisės yra privalomas socialinės moralės minimumas. Šiuo atveju žmogaus teisės yra reguliuojantis įrankis, kuris apibrėžia bendrą žmogaus orumo turinį. Tačiau nėra reikalaujama nuolat puoselėti žmogaus orumo sampratą, nors reikalaujama gerbti žmogaus teises kaip asmeninės individo orumo sampratos dalį.

Pedagoginėje veikloje pagarbos asmeniui principas realizuojamas pripažįstant, kad bendravimas su mokiniais, jų tėvais (globėjais, rūpintojais), kitais šeimos ir įstaigos bendruomenės nariais grindžiamas asmens orumo ir nelygstamos vertės pripažinimu ir pasitikėjimu, taip kuriant saugią, atvirą, savivertę ir kūrybiškumą skatinančią atmosferą (LR švietimo ir mokslo ministro įsakymas, 2018).

Jungtinių Amerikos Valstijų nacionalinė socialinių darbuotojų asociacija asmens vertę ir orumą įvardija kaip vieną svarbiausių socialinio darbo profesijos vertybių (NASW, 2021). Teigiama, kad socialiniai darbuotojai gerbia prigimtinių asmens orumą ir vertę. Pagarba asmens vertei atsiskleidžia per tai, kad socialiniai darbuotojai:

- a) su kiekvienu asmeniu elgiasi rūpestingai ir pagarbiai, atsižvelgdami į individualius skirtumus ir kultūrinę bei etninę įvairovę;
- b) skatina socialiai atsakingą paslaugų gavėjų apsisprendimą;
- c) siekia didinti paslaugų gavėjų gebėjimus ir galimybes keistis ir tenkinti savo poreikius;
- d) suvokia savo dvigubą atsakomybę prieš paslaugų gavėjus ir platesnę visuomenę;

- e) siekia socialiai atsakingai spręsti konfliktus tarp klientų interesų ir platesnės visuomenės interesų, laikydamiesi profesijos vertybių, etikos principų ir etikos normų (NASW, 2021).

Švedijos socialinių darbuotojų asociacijos etikos kodekse teigiama, kad pagrindinis visuomenės gyvenimo ir socialinio darbo atspirties taškas yra visų žmonių prigimtinio orumo ir vienodos vertės pripažinimo principas. Turinys, kurį sudedame į asmens vertės ir orumo sampratą, yra tiesiogiai susietas su asmens samprata, kuria vadovaujamesi. Levy (1973) pateikė pageidautiną asmens sampratą socialinėje veikloje: asmens vertė ir orumas yra įgimti; kiekvienas asmuo turi gebėjimų ir siekių, kad savo gyvenimą padarytų visavertiškesnį; kiekvienas asmuo turi atsakomybę už save ir kitus, įtraukiant visuomenę; žmonės yra socialios būtybės ir jiems svarbu kam nors priklausyti; kiekvienas asmuo yra unikalus ir turi savitų poreikių. Todėl, pasak mokslininko, visuomenė turi užtikrinti sąlygas, kuriose kiekvienas asmuo galėtų augti ir vystytis, kad galėtų įgyvendinti savo potencialą; visuomenė turi teikti išteklius ir paslaugas, kad padėtų žmonėms patenkinti savo poreikius ir išvengti tokių problemų kaip netinkamas išsilavinimas, badas, diskriminacija, ligos arba prastos gyvenimo sąlygos; svarbu žmonėms sudaryti vienodas galimybes dalyvauti kuriant visuomenę (Levy, 1973).

Asmens vertės ir orumo principas yra pagrindinis kitų etinių vertybių ir normų, taip pat apskritai visos etinės atsakomybės atskaitos taškas. Jis taip pat yra pagrindinė visos viešosios vadybos vertybė. Viešoji valdžia turi būti vykdoma gerbiant visų žmonių vienodą vertę ir laisvę, asmens orumą. Šį principą galima apibūdinti kaip **meilės deklaraciją žmogaus gyvybei**, ji reiškia, kad visiems žmonėms turėtų būti skiriama vienoda pagarba, asmeninis rūpestis. Vienodo žmogaus orumo idėja taip pat slypi vadinamojoje auksinėje taisyklėje, kurios įvairių atmainų aptinkama visose didžiosiose religijose: *Kaip tu elgiesi su kitais, taip ir kiti elgiasi su tavimi*. Pagarba asmens vertės ir orumo principui neatsiejama nuo subsidarumo principo taikymo planuojant ir teikiant pagalbą asmeniui ar

bendruomenei. Socialinių paslaugų įstatyme (2006) įtvirtinta, kad valdant, skiriant ir teikiant socialines paslaugas laikomasi subsidiarumo principo. Subsidiarumo principas kildinamas iš Katalikų bažnyčios socialinio mokymo. Vadovaujantis subsidiarumo principu valstybėje sprendžiant socialines problemas reikia sudaryti sąlygas kiekvienam asmeniui padėti pačiam sau (Markauskaitė, 2005). Tik išbandęs ir išsėmęs visus individualius pagalbos šaltinius, remdamasis solidarumo principu, asmuo, šeima ar bendruomenė gali tikėtis paramos iš artimiausioje socialinėje aplinkoje esančių grupių ir organizacijų. Taip subsidiarumas veikia: pradedant atskiro individo asmenine atsakomybe, einant per artimiausios socialinės aplinkos grupes ir organizacijas, pasiekiant valstybinio lygmens solidarumą ir įsipareigojimą vieni kitiems. Subsidiarumo principas reiškia, kad pagalba organizuojama taip, „kad valstybės ir (ar) savivaldybių institucijų rūpestis būtų nukreiptas į įgalinančios aplinkos kūrimą socialinių paslaugų teikėjų ir asmenų, šeimų, bendruomenių visaverčiam funkcionavimui, gerbiant, skatinant ir padedant išlaikyti asmens, šeimos, bendruomenės orumą, iniciatyvą ir solidarumą, neperimant atsakomybių ir užduočių, kurias gali atlikti pats asmuo, pati šeima, pati bendruomenė“ (Socialinių paslaugų įstatymas, 2016).

Pagarba asmens vertei ir orumui yra vienas esminių socioedukacinės veiklos principų, iš kurio galima kildinti visus kitus profesinius įsipareigojimus. Skirtingos filosofinės tradicijos nurodo skirtingus asmens vertės ir orumo kilmės šaltinius – orumas kaip žmogiško asmens prigimtinė duotybė, orumas kaip racionalus sutarimas, orumas kaip dinamiškas paties asmens ir jo socialinės aplinkos sąveikos rezultatas. Socioedukacinėje veikloje turi būti paisoma pagarbos kiekvieno asmens vertei ir orumui, principo rūpestingai ir pagarbiai elgiantis su kiekvienu asmeniu, gerbiant asmens teisę į apsisprendimą ir įgalinant asmenis, šeimas ir bendruomenes prisiimti atsakomybę už savo gyvenimus.

1.2.2 Socialinio teisingumo principo samprata ir realizavimas

Socialinio teisingumo sąvoka gali būti labai įvairiai interpretuojama – kaip lygybė, kai su visais elgiamasi vienodai, arba kaip pagarba skirtumams, kai atsižvelgiama į kiekvieno asmens skirtingus poreikius, norus ar galimybes. Socialinis teisingumas dažnai yra apibrėžiamas kaip idealus būvis, kai visi visuomenės nariai turi tas pačias teises, garantijas, galimybes, pareigas ir socialinę paramą. Taip pat suprantama, kad istoriškai susiformavusios nelygybės turi būti pripažintos ir sprendžiamos specialiomis priemonėmis (Frėjutė-Rakauskienė ir kt., 2018).

Socialinis teisingumas yra artimai susijęs su socialine įtrauktimi, kuri reiškia, kad skirtingoms socialinėms ir kultūrinėms grupėms suteikiamos lygios galimybės dalyvauti visuomenės gyvenime. Socialinis teisingumas suprantamas kaip vertybė, kuri siejama su lygybės ir sąžiningumo principais, o jo samprata yra susijusi su socialine įtrauktimi ir užtikrinimu, kad visi visuomenės nariai turėtų lygias galimybes dalyvauti įvairiose sferose (Frėjutė-Rakauskienė ir kt., 2018).

Individualiame lygmenyje socialinis teisingumas yra susijęs su situacijomis, kai individas jaučiasi lygiaverčiu visuomenės nariu neatsižvelgiant į ekonominius, kultūrinius ar politinius skirtumus. Mokslininkai teigia, kad socialinis teisingumas yra pasiektas, kai skirtingų socialinių grupių nariai nesijaučia esantys prasčiau ar sukeliančioje papildomų iššūkių padėtyje dėl savo priklausymo tam tikrai etninei ar socialinei grupei, rasės, kalbos, lyties, amžiaus ar kitų kriterijų. Kaip nustatyti, kas yra socialiai teisinga ar neteisinga?

Iljinos (2014) atliktas tyrimas atskleidė, kad socialinis teisingumas švietimo sistemoje dirbantiems asmenims yra labai neaiški sąvoka, kuri turėtų būti susijusi su teisingumu, lygybės, tolerantiškumo, vienodo elgesio su visais principais, bet, pasak jų, tai yra labiau jų pojūčių, lūkesčių interpretacija negu realiai patiriama prasmė. Lietuvos pedagogų etikos kodekse (LR švietimo ir mokslo ministro įsakymas, 2018) įvardijama, kad **teisingumo** principas realizuojamas pripažįstant

mokinių ugdymosi poreikių įvairovę, atsižvelgiant į kiekvieno mokinio socialinės, kultūrinės aplinkos ypatumus ir nešališkai vertinant kiekvieno mokinio pasiekimus ir pažangą, ugdymosi poreikius, mokinių ar jų grupių dalyvavimą bendruomenės gyvenime, sprendžiant konfliktus.

Tad kas yra socialinis teisingumas švietimo sistemoje? Socialinis teisingumas švietimo sistemoje reiškia, kad visi vaikai turėtų turėti lygias galimybes gauti kokybišką išsilavinimą nepriklausomai nuo jų socialinės padėties, kilmės, ar kitų veiksnių. Tai reiškia, kad jei vaikas dėl tam tikrų priežasčių susiduria su mokymosi sunkumais, švietimo sistema turėtų teikti papildomas išteklius ir paslaugas, kad vaikas turėtų galimybę įgyti reikalingų įgūdžių ir žinių. Socialiniu neteisingumu galima įvardyti situaciją, kai asmuo iškrinta iš švietimo sistemos dėl šeimos materialinės padėties, gyvenimo kaimo vietovėje, negalios ir kitų nuo jo nepriklausančių veiksnių. Lazutkos ir kt. (2008) teigimu, tyrimai rodo, kad vaiko siekį mokytis ir įgyti aukštesnį išsilavinimą lemia šeimos socialinis, kultūrinis kapitalas (tėvų išsilavinimas, socialinis aktyvumas, socialinių ryšių tinklas ir pan.), dėl ko vaikas, kilęs iš žemo išsilavinimo šeimos, tiesiog gali neturėti aukštesnių aspiracijų siekti mokslo, įgyti profesiją. Tokias vaiko nuostatas užprogramuoja šeimos gyvenimo būdas, poreikių ribotumas, siaurumas (pvz., skurdo kultūros formavimasis socialinių pašalpų gavėjų šeimose) (Žalimienė ir kt., 2011). Mokslininkų manymu, tai gali būti esminė aplinkybė, dėl kurios 16 metų ir vyresni vaikai gali nenorėti tęsti mokslų vos tik įgiję pagrindinį išsilavinimą. Taigi ir šiais atvejais, vertinant iš socialinio teisingumo pozicijų, taip pat galima išvelgti objektyvų poreikį tokių šeimų vaikams suteikti papildomų garantijų, pvz., lankyti nemokamus būrelius, plėtoti savo gabumus meno mokyklose ir kt. (Žalimienė ir kt., 2011).

Amerikos socialinių darbuotojų asociacijos etikos kodekse (NASW, 2021) socialinis teisingumas laikomas viena esminių socialinio darbo profesijos vertybių. Kodekse teigiama, kad socialiniai darbuotojai kovoja su socialiniu neteisingumu, siekia socialinių pokyčių kartu su pažeidžiamais ir engiamais asmenimis ir

žmonių grupėmis ir jų vardu. Socialinių darbuotojų pastangos siekti socialinių pokyčių pirmiausia nukreiptos į skurdo, nedarbo, diskriminacijos ir kitų socialinio neteisingumo formų atpažinimą ir kovą su jomis. Kova su socialiniu neteisingumu apima tokią veiklą kaip visuomenės jautrumo ir žinių apie socialinį neteisingumą didinimas.

Socialinio teisingumo sąvoka apima lygybę ir pagarbą skirtumams siekiant užtikrinti visuomenės nariams vienodas teises ir galimybes. Tai reiškia, kad visi turi turėti lygias galimybes dalyvauti visuomenėje ir gauti kokybišką išsilavinimą nepriklausomai nuo jų socialinės padėties ar kilmės. Švietimo sistemoje tai reiškia papildomų išteklių ir paslaugų teikimą siekiant užtikrinti visiems vaikams tinkamą ir lygų išsilavinimą. Socialiniame darbe socialinio teisingumo siekis reiškia kovą su socialiniu neteisingumu ir socialinių pokyčių skatinimą siekiant užtikrinti lygias galimybes ir teises pažeidžiamiems ir išnaudojamiems asmenims.

1.2.3 Solidarumo principo samprata ir realizavimas socioedukacinėje veikloje

Solidarumo sąvoka kyla iš lotynų kalbos žodžio *solidare*, reiškiančio sutvirtinimą, dalių susiejimą taip, kad jos suformuotų tvirtą visumą (Špokienė, 2010). Pasak mokslininkės, solidarumo sąvoka apima tokias sąvokas kaip bendramintiškumas, vieningumas, interesų bendrumas, bendra atsakomybė, tarpusavio parama ir išreiškiamas kaip veikimas vieno su kitais, draugiškumas, sutarimas.

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje (2016) solidarumas kartu su tokiomis vertybėmis kaip žmogaus orumas, laisvė, lygybė įvardijamas kaip viena iš nedalomų ir visuotinių Europos tautų vertybių. Bendras vertybinis pagrindas Europai suteikia galimybių siekti dar glaudesnės vienybės ir taikios ateities. Lisabonos sutartyje (2007) solidarumo sąvoka vartojama skirtinguose kontekstuose: kaip viena Europos visuomenės charakteristikų, kaip kartų solidarumas, valstybės narių solidarumas, solidarumas su pasaulio tautomis, aktualus įrankis Europos Sąjungos politikai ir jos įgyvendinimui ir t. t.

Bielskienė (2017) išskyrė esminius solidarumo fenomeno raidos Europoje etapus:

- 1) **pilietinė draugystė** – senovės Graikijos filosofijoje (Aristotelis, Platonas) solidarumas išreiškiamas per pilietinę draugystę. Mažų ir didelių draugų bendruomenių pagrindą sudaro sąmoningas sprendimas gyventi kartu ir įsipareigojimas laikytis bendrų nustatytų įstatymų ir teisingai elgtis su kitais žmonėmis. Bendrų įstatymų laikymasis yra pilietinės santvarkos, kaip kolektyvinio gyvenimo būdo, pagrindas, o santvarka tiesiogiai siejasi su draugyste;
- 2) **krikščioniškoji brolybė** – krikščioniškoji brolybė apima visą krikščioniškąją bendruomenę plačiąja prasme ir visi bendruomenės nariai yra broliai ir seserys vieni kitiems, nepaisant jų socialinės padėties ar kitokio išskirtinumo. Krikščioniškasis *caritas* reiškiasi per meilę artimui ir priešui (apima savus ir nutolusius), taip bendruomenė atsiveria ir ją galima plėsti iki „pat žemės pakraščių“ kuriant joje lygybę ir solidarumu grįstus santykius. Krikščionybė praplečia solidarumą nuo solidarumo tarp panašių iki solidarumo tarp skirtingų. Krikščioniškoji brolybė progresyvi, nes peržengia gentinio etniškumo ribas ir atveria universalų solidarumą. Katalikų socialinis mokymas solidarumą priskiria prie individualių ir kolektyvinių dorybių, kurias reikia nuolat praktikuoti;
- 3) **naujųjų laikų solidarumas** – samprata susiformavo Prancūzijos revoliucijos laikotarpiu, kuriame susipynė antikos pilietinio solidarumo idėjos ir judaizmo bei krikščionybės broliško solidarumo idėjos ir susiformavo nauja solidarumo samprata. Dėl solidarumo atskiri piliečiai išsaugodami savo autonomiškumą gali sudaryti vieną politinį kūną, užtikrinantį visiems jo nariams laisvę ir lygybę. O pastangos siekti laisvės ar lygybės pamirštant solidarumą lemia demokratijos menkėjimą;
- 4) **modernus žmogaus teisių solidarumas** – ši samprata gimė XIX a. įvairiuose darbininkų ir kitokiuose socialiniuose judėjimuose, institucionalizavusiuose solidarumo supratimą socialinės gerovės valstybėje. Solidarumas suvokiamas kaip siekiamybė (įkvepia veikti ir būti kartu), taip pat suprantamas kaip strateginė būtinybė siekiant pokyčių.

Sociologai skiria šiuos solidarumo motyvus (Aidukaitė ir kt., 2012):

- a) **racionalus piliečių egoistiškumas** skatina solidarizuotis, prisidėti finansiškai ir organizuoti kolektyvines gerovės paslaugas. Pavyzdžiui, skurdas gali destabilizuoti viešąją tvarką, epidemijos gali paveikti sveikus individus, žemas išsilavinimo lygis gali sukelti socialinę atskirtį ir net socialinį nestabilumą. Kitaip tariant, solidarumas čia suvokiamas kaip būdas, kaip atitinkamas individas gali tenkinti savo egoistinius tikslus. Todėl valstybė turi solidarizuoti savo piliečius ir plėtoti socialinės apsaugos, švietimo ir privalomo sveikatos draudimo sistemas;
- b) **žmonių tarpusavio susietumo jausmas**, bendruomenės, kurioje asmuo gyvena, puoselėjamos vertybės (šėimos, bendruomenės, tautos ir t. t.). Šis solidarumas siejamas su žmogaus socialine prigimtimi. Žmonės gali būti solidarūs su įvairiomis bendruomenėmis, etninėmis, darbo, religinėmis grupėmis, tautomis ir t.t.

Mokslininkai solidarumą tyrinėja skirtinguose kontekstuose – pavienio asmens, šėimos, bendruomenės, valstybės ar net globaliniame (Aidukaitė ir kt., 2012):

- Solidarumo nauda pavienio asmens kontekste – solidarumo puoselėjimas gali padėti asmeniui įprasminti savo veiklą ir jaustis laimingam (Plepytė-Davidavičienė, 2020).
- Analizuojant solidarumą **šėimos kontekste** daug dėmesio skiriama kartų solidarumo temikai (Kraniauskienė, 2013). Emocinis artumo solidarumas reiškiasi per šėimos narių tarpusavio jausmus ir santykių vertinimą, per tai, kiek šiuose santykiuose yra pasitikėjimo, emocinio artumo. Struktūrinis solidarumas suvokiamas kaip skirtingų kartų veiklos galimybių struktūra, susijusi su teritoriniu atstumu tarp šėimos narių, kaip šėimos struktūra (Kraniauskienė, 2013).
- Solidarumas **bendruomenės organizacijos kontekste**. Ugdymo kontekste solidarumas dažnai siejamas su bendruomeniškumu. Mokyklos ar klasės bendruomenėje pedagogai, tėvai ir vaikai turėtų puoselėti bendruomeniškumą, kuris patiriamas kaip visų suinteresuotų pusių narystė, vienybė,

dalijimasis, rūpinimasis kitais, pagalba, įsipareigojimai (Žibėnienė, 2019). Profesionalų arba organizacijos darbuotojų solidarumas svarbus ir profesinės bendruomenės ar organizacijos plėtrai. Solidarumas realizuojamas tada, kai darbuotojai padeda vieni kitiems, jaučia tarpusavio vienybę, gelbsti savo vadovams ir nebijo prieštarauti, skirtingą savo nuomonę argumentuoja, laisvai diskutuoja (Buzaitytė-Kašalynienė ir kt., 2016).

- **Solidarumas valstybės lygmeniu.** Mokslininkų nuomone, valstybės turi tiesioginį interesą stiprinti socialinį solidarumą užkertant kelią atskirų jų narių marginalizacijai ir diskriminacijai (Aidukaitė ir kt., 2012). Pažangi socialinė politika institucionalizuoja etiką per mokesčiais remiamas socialines programas ir nepalieka to labdarą teikiančių organizacijų akcijoms (Aidukaitė ir kt., 2012). Solidarumas sukuria prielaidas tokiems reiškiniams kaip donorystė, savanorystė, bendruomeniškumas ir t. t.
- **Solidarumas globaliniame kontekste.** Pasak Bielskienės (2017), vienas iš aiškiausių globalaus solidarumo pavyzdžių yra Jungtinių Tautų Žmogaus teisių deklaracija, pasirašyta praktiškai visų valstybių, kurios teisiškai įsipareigojo ją užtikrinti. Taip buvo sukurtas globalus teisingumas, užtikrinantis, kad piliečiams, keliaujantiems į kitas šalis, būtų garantuojamos tokios pačios žmogaus teisės kaip jų gimtinėje. Solidarumas gali būti siejamas su žmogaus teisių diskursu, kuris dažnai tampa vienintele teisiškai įtvirtinta galimybe apeliuoti (Bielskienė, 2017). Globalų solidarumą gali iliustruoti žmogaus teises ginančios organizacijos, pasauliniai tinklai dėl teisingos prekybos (angl. *fair trade*), globalios gamtosaugos iniciatyvos.

Schmitt (2022) solidarumą socialiniame darbe įvardija kaip vieną esminių sąvokų ir pagrindinę socialinio dialogo koncepciją ir viziją. Solidarumas apibrėžiamas kaip siekis užtikrinti socialinį teisingumą, jis reiškia buvimą globaliu, jautriu pasaulio problemoms ir savirefleksyviu. Solidarumas peržengia siauro, nacionalinio ir konkrečiai grupei būdingo solidarumo „mes“ ribas ir atsiveria solidarumui įvairiais globaliais pasaulinio masto judėjimais tiek dėl žmonių teisių, tiek dėl gamtosaugos. Solidarumas grindžiamas kolektyviniu socialumu ir reiškiasi per tvarų žmonių, gyvūnų ir planetos ryšį, asmenų dalijimąsi patirtimi ir žiniomis.

Solidarumas padeda suvokti esminį tarpusavio ryšį ir vienu už kitus atsakomybę, taip pat sąmoningą ir tvarų ribotų pasaulio išteklių naudojimą.

Solidarumas sukuria susitikimus, bet nėra utilitarinis ir juo nėra siekiama tik egoistinių vieną grupę tenkinančių interesų. Darbas su pilietinės visuomenės sąjungomis, kurios sprendžia karo, skurdo, pabėgimo, klimato kaitos ir kitas problemas, galėtų pasiūlyti socialiniam darbui naujų idėjų dėl to, kaip išplėsti jo praktiką už nacionalinių sienų ir toliau judėti link solidaraus profesionalumo.

Lietuvos socialinių darbuotojų etikos kodekse (2017) įsipareigojimas solidarumui minimas dviejuose kontekstuose: profesijos įsipareigojimas stiprinti solidarumą visuomenėje ir solidarumo su kolegomis laikymasis. Vienas iš solidarumo su kolegomis raiškos būdų – kolegų gynimas nuo nepagrįstos kritikos.

Tarptautinės socialinių darbuotojų federacijos etikos kodekse (IFSW, 2018) solidarumo principas įvardijamas sykiu su iššūkio metimu diskriminacijai ir institucinei spaudai, pagarba įvairovei, priėjimu prie išteklių, iššūkio metimu neteislingai politikai ir praktikai, vienu iš esminių principų siekiant socialinio teisingumo.

Amerikos socialinių darbuotojų etikos kodekse solidarumo sąvoka neminama tiesiogiai. Profesijos įsipareigojimą solidarumo požiūriu galima atpažinti per šiuos principus: (NASW, 2021):

- a) pripažįstama esminė žmogiškųjų santykių svarba;
- b) suprantama, kad žmonių tarpusavio santykiai yra svarbi pokyčių priemonė;
- c) žmonės įtraukiami kaip partneriai į pagalbos procesą;
- d) siekiama stiprinti žmonių tarpusavio santykius kryptingai stengiantis skatinti, atkurti, palaikyti ir didinti asmenų, šeimų, socialinių grupių, organizacijų ir bendruomenių gerovę.

Vokietijos socialinių darbuotojų etikos kodekse (2014) solidarumo principas grindžiamas abipuse asmens ir visuomenės tarpusavio priklausomybe. Asmuo negali egzistuoti be tarpusavio santykio. Todėl solidarumas išreiškia būseną, kai

dauguma elgiasi kaip vienas; solidarumą sužadina trikdantys išorinio pasaulio įsikišimai; tai yra gynyba nuo tokių trikdžių, intervencijų ar atakų. Solidari elgsena grindžiama bendrumo jausmu. Bendruomeniškumas čia reiškia ne susivienijimą dėl praktinio tikslo, bet vidinio susietumo būseną. Solidarumas reiškia bendrą socialinį veiksma, kai daug žmonių iš tos pačios ir jiems bendros gyvenimo situacijos, siekdami bendrų ir vienodų tikslų, užstoja vienas kitą prieš socialinį priešininką. Dar kiti autoriai atmeta lygybę ar panašumą ir kalba apie „susietumą nepaisant nelygybės“ arba solidarumą įvardija kaip pareigą padėti žmonėms, kurių situacija kitokia nei manoji, bet vis dėlto susivienijama siekiant dalykų, kurie laikomi vertingais.

Apibendrinant manytina, kad solidarumo idėja turi gilią tradiciją, einančią nuo pilietinės draugystės, krikščioniškos brolybės iki naujųjų laikų ir modernaus žmogaus teisių solidarumo. Solidarumas gali kilti iš instrumentinių ir utilitariinių motyvų, taip pat vertybėmis grindžiamų motyvų. Solidarumo raišką galima atpažinti pavienio asmens, šeimos, bendruomenės, valstybės ar net globaliniame kontekstuose. Socioedukacinėje veikloje solidarumas atsiskleidžia metant iššūkį įvairioms socialinio neteisingumo formoms ir realizuojamas per socialinį veiksma siekiant visuotinės gerovės.

Savitikros užduotys

1. Pagrįskite asmens vertės ir orumo sąvoką remdamiesi skirtingomis teorinėmis perspektyvomis.
2. Kaip realizuojamas pagarbos asmens vertei ir orumui principas pedagoginėje ar socialinio darbo srityse?
3. Kaip apibrėžiamas socialinis teisingumas? Ką reiškia socialinis teisingumas švietimo sektoriuje? Kaip socialinio teisingumo siekiui įsipareigojusi socialinio darbo profesija?
4. Pagrįskite solidarumo svarbą socioedukacinės pagalbos specialistų veikloje.

Literatūra

1. Aidukaitė, J., Bogdanova, N., ir Guogis, A. (2012). *Gerovės valstybės kūrimas Lietuvoje: mitas ar realybė?* Lietuvos socialinių tyrimų centras.
2. Anastasov, B., & Kochoska, J. (2020). Respecting the person's dignity – basis of the code of ethics in social work. *International Journal of Education-TEACHER*, 10(20), 56–61.
3. Bielskienė, J. (2017). *Emancipacinis politinis solidarumas. Bolivijos atvejo analizė* [daktaro disertacija, Klaipėdos universitetas].
4. Buzaitytė-Kašalynienė, J., Švedaitė-Sakalauskė, B., ir Gvaldaitė, L. (2016). Galia socialinių darbuotojų ir jų vadovų santykiuose. *Filosofija. Sociologija*, 27(2), 93–105.
5. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija (2016). OJ C 202, 7.6.2016, p. 389–405. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A12016P%2FTXT>
6. Frėjutė-Rakauskienė, M., Klumbytė, N., ir Šliavaitė, K. (2018). Socialinio teisingumo sampratos ir patirtys: saugumas, lygybė ir pasitikėjimas. Iš M. Frėjutė-Rakauskienė, N. Klumbytė, A. Marcinkevičius, ir K. Šliavaitė, *Socialinis ir istorinis teisingumas daugiaetninėje Lietuvos visuomenėje* (pp. 237–272). Lietuvos socialinių tyrimų centras.
7. IFSW. (2018). *Global Social Work Statement of Ethical Principles*. <https://www.ifsw.org/global-social-work-statement-of-ethical-principles/>
8. Iljina, O. (2014). Socialinis teisingumas Lietuvos mokyklose: grindžiamosios teorijos pagrindu. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 32, 133–146. <https://doi.org/10.15388/ActPaed.32.2.4>
9. Kraniauskienė, S. (2013). Normatyvinis ir funkcinis kartų solidarumas Lietuvoje. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 32(1), 89–121.
10. Lazutka, R., Žalimienė, L., Skučienė, D., Ivaškaitė-Tamošiūnė, V., ir Šumskaitė, L. (2008). *Socialinė parama Lietuvoje: remiamųjų padėtis ir paramos rezultatai*. Vilnius: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Socialinių tyrimų centras
11. Levy, C. S. (1973). The value base of social work. *Journal of education for social work*, 9(1), 34–42.

12. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas (2006). *Valstybės žinios*, 2006-02-11, Nr. 17-589. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.270342>
13. Lietuvos socialinių darbuotojų etikos kodeksas. (2017). <https://www.lsda.lt/llda-dokumentai/>
14. Lisabonos sutartis, iš dalies keičianti Europos Sąjungos sutartį ir Europos bendrijos steigimo sutartį pasirašyta Lisabonoje, 2007 m. gruodžio 13 d. OJ C306, 50, 2007.12.17. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=OJ:C:2007:306:TOC>
15. LR švietimo ir mokslo ministro 2018 m. birželio 11 d. įsakymas nr. V-561 dėl pedagogų etikos kodekso patvirtinimo. TAR, 2018-06-11, Nr. 9711. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/cde5eef16db011e89a-0fd2d617326139>
16. Markauskaitė, Ž. (2005). Subsidiarumo ir solidarumo reikšmė nevyriausybinėse organizacijose bei teikiama socialinėms paslaugoms Lietuvoje. *Profesinės studijos: teorija ir praktika*, (1), 19–25.
17. NASW. (2021). *Code of ethics*. <https://www.socialworkers.org/About/Ethics/Code-of-Ethics/Code-of-Ethics-English>
18. Plepytė-Davidavičienė, G. (2020). Laimė ir pilietinis aktyvumas Lietuvoje. *Sociologija. Mintis ir veiksmas*, 47(2), 62–82.
19. Ruškė, J. (2014). *Asmenų su negalia orumo konstravimas sąmoningumo ugdymosi strategijomis*. [Daktaro disertacija, Šiaulių universitetas]. <https://epublications.vu.lt/object/elaba:2164692/>
20. Schmitt, C. (2022). Solidarity: A Key Concept for Social Work. *Österreichisches Jahrbuch für Soziale Arbeit / Annual Review of Social Work and Social Pedagogy in Austria*, 4, 45–63. <https://doi.org/10.30424/OEJS2204045>
21. Šlapkauskas, V. (2009). Žmogaus orumo sampratos problema. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 23(2), 58–67.
22. Špokienė, I. (2010). Solidarumo principo turinys ir vaidmuo sveikatos priežiūros teisinio reguliavimo srityje. *Jurisprudencija*, 121(3), 329–348.
23. Vaišvila, A. (2009). Human dignity and the right to dignity in terms of legal personalism (from conception of static dignity to conception of dynamic dignity). *Jurisprudencija*, 117(3), 111–127.

24. Vokietijos socialinių darbuotojų etikos kodekse (2014). <https://www.dbsh.de/profession/berufsethik/>
25. Žalimienė, L., Lazutka, R., Skučienė, D., Aidukaitė, J., Kazakevičiūtė, J., Navickė, J., ir Ivaškaitė-Tamošiūnė, V. (2011). *Socialinis teisingumas švietime: teorinė samprata ir praktinis vertinimas*. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
26. Žibėnienė, G. (2019). Kuriamos geros mokyklos Lietuvoje samprata mokinių tėvų požiūriu. *Socialinis darbas*, 17(2), 163–173.